

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยคุณลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาลพบุรี เขต 1 ตามทัศนะของครูผู้สอน ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จัดลำดับดังต่อไปนี้

1. การบริหารการศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการบริหารการศึกษา
 - 1.2 กระบวนการบริหารการศึกษา
2. การบริหารงานบุคคล
3. ความหมาย ประเภท บทบาท และหน้าที่ของครู
 - 3.1 ความหมายของครู
 - 3.2 ประเภทของครู
 - 3.3 บทบาทของครู
 - 3.4 หน้าที่ของครู
4. คุณลักษณะของครู
5. แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539
6. เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู
7. โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การบริหารการศึกษา

ความหมายของการบริหารการศึกษา

การบริหารกิจการทุกชนิดของหน่วยงาน องค์กร หรือของสถาบันใด ๆ ก็ตามย่อมยึดหลักในการบริหารอย่างเดียวกันไม่ว่าจะเป็นการบริหารกิจการของรัฐหรือการบริหารบริษัท ห้างร้านของเอกชนที่เรียกว่า บริหารธุรกิจ (business administration) การบริหารโรงเรียนและกิจการที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาแก่เด็กและประชาชน เรียกว่า การบริหารการศึกษา (school administration or educational administration) สิ่งที่ทำให้การบริหารการศึกษาประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ขึ้นอยู่กับ นโยบายและการวางแผนที่ดี สำหรับการบริหาร การศึกษา มีผู้ให้ความหมายไว้พอสรุปได้ดังนี้

ลูซี ลุทธิสมบูรณ์, และสมาน รั้งสิโยกฤษณ์ (2541, หน้า 1) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีการปฏิบัติงาน เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน และการบริหาร คือการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่น

เสนาะ ดิยาวี (2543, หน้า 1) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร คือ กระบวนการทำงานกับคนและวัตถุ โดยใช้ทรัพยากรขององค์การที่มีอยู่อย่างจำกัด และภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

ไซมอน (Simon, 1966, p.3) กล่าวว่า การบริหารคือ กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน

กู๊ด (Good, 1973, p.14) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารการศึกษา เป็นการวินิจฉัยสั่งการ การควบคุม และการจัดการเรื่องเกี่ยวกับงานหรือกิจการโรงเรียน รวมทั้งการบริหารธุรกิจโรงเรียน โดยมุ่งให้บรรลุผลตามจุดหมายปลายทางของการศึกษาที่ได้ตั้งไว้ภาระหน้าที่ดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับครู นักเรียน บุคลากรอื่นๆในโรงเรียน

แคมป์เบลล์ (Campbell, 1977, p.22) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การจัดแผนยุทธศาสตร์ทางการศึกษา เพื่อให้การศึกษารับรูปร่างอย่างแท้จริง

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การจัดการ การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุม การวางแผน และการประเมินผล มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปให้เป็นคนดีมีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตในสังคมและครอบครัวได้อย่างมีความสุข

กระบวนการบริหารการศึกษา

กระบวนการบริหารการศึกษาเป็นแนวทาง เทคนิค หรือวิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการปฏิบัติภารกิจให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น ผู้บริหารการศึกษาจะต้องใช้หลักและปัจจัย ตลอดจนเทคนิคต่างๆ เพื่อให้การดำเนินการกิจในสถานศึกษาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ดังที่ กมล ศรีมาตร (2544, หน้า 11) ได้กล่าวถึงหลักและปัจจัยต่างๆ ในการบริหารไว้พอสรุปได้ดังนี้

ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องใช้หลัก 4M's ได้แก่

1. คน (man) ได้แก่ คนที่มีคุณภาพเหมาะสมกับงาน
2. เงิน (money) ได้แก่ การบริหารการเงินและงบประมาณที่เพียงพอ
3. การจัดการ (management) ได้แก่ การจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ
4. วัสดุอุปกรณ์ (materials) ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ต้องสมบูรณ์

สำหรับกระบวนการบริหารการศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการบริหารมีดังต่อไปนี้

กมล ศรีมาตร (2544, หน้า 12) ได้รวบรวมแนวคิดของ Gulick และ Urwick แบ่งหน้าที่ของการบริหารซึ่งมีตัวอักษรย่อว่า "POSDCORB" ประกอบด้วยขั้นตอน 7 ประการดังนี้

1. การวางแผน (planning) หมายถึง การกำหนดโครงการไว้ว่าจะทำอะไรในการบริหารการศึกษานั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องวางแผน เพราะการวางแผนเป็นหลักสำคัญขั้นมูลฐานของกระบวนการบริหาร ซึ่งผู้บริหารจะต้องตระหนักไว้อยู่เสมอว่าแผนงานเป็นหลักและจัดเป็นรากฐานของการปฏิบัติงานทั้งปวง ถ้างานใดก็ตามหากปราศจากการวางแผนแล้วโอกาสที่ผู้บริหารจะทำงานให้ได้ผลดีมีน้อย ในการวางแผนอาจจัดเป็นแผนระยะสั้นหรือแผนระยะยาวก็ได้ และรูปแบบของการวางแผนควรจะต้องประกอบด้วย นโยบาย วัตถุประสงค์ แนวปฏิบัติหรือวิธีดำเนินการ

2. การจัดองค์การ (organization) หมายถึง การจัดหน่วยงาน โดยการจัดการแบ่งงานขององค์การเป็นหน่วยงานย่อย พร้อมทั้งต้องกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดหน้าที่ และความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน ตลอดจนกำหนดสายงานการควบคุม บังคับบัญชาในลักษณะของหน่วยงานหลัก หน่วยงานที่ปรึกษา และหน่วยงานย่อย พร้อมทั้งมีการกำหนดช่วงการบังคับบัญชาไว้ด้วย ตามปกติแล้วช่วงการบังคับบัญชานี้จะอยู่ระหว่าง 3-15 หน่วยงานย่อย การจัดองค์การเป็นเรื่องสำคัญมาก ถ้าจัดองค์การได้ดีจะเกิดความราบรื่นในองค์การ

3. การจัดบุคลากร (staffing) หมายถึง การดำเนินงานบริหารบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ทุกประเภทของหน่วยงาน เป็นกระบวนการวางแผน ระเบียบ และกรรมวิธีที่ใช้ในการดำเนินงานเกี่ยวกับตัวบุคคลโดยให้ได้บุคคลที่เหมาะสม การบรรจุแต่งตั้ง การฝึกอบรม การพัฒนาคนที่บรรจุแล้ว การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น เลื่อนระดับ การพิจารณาโทษ ตลอดจนการให้พ้นจากงาน และการดูแลรักษาเรื่องสวัสดิการ

4. การสั่งการ (directing) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ การสั่งการถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่งในกระบวนการบริหาร และเป็นบทบาทที่สำคัญของนักบริหาร เพราะในการสั่งการนั้น คำสั่งของผู้บริหารจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมขององค์การ หรือหน่วยงาน อาจจะเป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายที่กำหนดไว้หรืออาจจะไม่เป็นไปตามแผนนั้นก็ได้ การสั่งการเป็นการตัดสินใจของผู้บริหารในการกำหนดให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติ ดังนั้นการตัดสินใจจึงเป็นการเลือกทิศทางเดินขององค์การ ซึ่งในการวินิจฉัยสั่งการนั้นผู้บริหารอาจเลือกได้ 2 วิธี คือ การสั่งการเป็นลายลักษณ์อักษรและการสั่งการด้วยวาจา

5. การประสานงาน (coordinating) หมายถึง การประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานหรือตำแหน่งที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการติดต่อสื่อสารภายในองค์การ เพื่อที่จะทำให้การดำเนินงานขององค์การเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ผู้บริหารจะต้องใช้เทคนิคต่างๆ ในการส่งเสริมชักจูงตักเตือนและช่วยเหลือ ให้ทุกหน่วยงานรับหน้าที่ขององค์การไว้เป็นจุดหมาย

ปลายทางเอาวัตถุประสงค์ขององค์การเป็นทิศทาง และใช้มาตรฐานการปฏิบัติงานไว้เป็นแนวปฏิบัติ ดังนั้น การประสานงานจึงเป็นการจัดให้คนขององค์การ หรือของโรงเรียนทำงานให้ประสานกัน โดยยึดหลักหน้าที่ วัตถุประสงค์ และมาตรฐานการปฏิบัติงานขององค์การเป็นหลัก เพื่อให้องค์การหรือโรงเรียนเป็นปึกแผ่นและก้าวหน้าอยู่เสมอ

6. การรายงานผล (reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงาน และการประชาสัมพันธ์ขององค์การหรือโรงเรียน ผู้บริหารจะต้องดำเนินการตามกระบวนการบริหาร โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การสั่งการ และการประสานงาน ต่อจากนั้นก็เป็นที่ของฝ่ายบริหารจะต้องติดตามผลว่าการที่ได้สั่งการหรือมอบหมายงานไปนั้น ผลจากการปฏิบัติงานหลุดหนักไปด้วยดีหรือมีอุปสรรคขัดข้องประการใด ผลการปฏิบัติงานจะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป้าหมายของหน่วยงานหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการประเมินผลงานของหน่วยงานและประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานด้วยจะได้เป็นข้อมูลสำหรับการรายงานต่อผู้บังคับบัญชาและยังเป็นการประชาสัมพันธ์หน่วยงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบด้วย

7. การจัดงบประมาณ (budgeting) หมายถึง การบริหารงบประมาณเรื่องการเงินเงินเป็นปัจจัยที่สำคัญประเภทหนึ่งในการบริหารงาน การทำงานที่มีประสิทธิภาพนั้น หมายถึง การทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ด้วยวิธีการง่าย ๆ รวดเร็ว ให้ได้งานปริมาณมากและงานมีคุณภาพสูง ใช้จ่ายงบประมาณอย่างประหยัด การวางแผนใช้เงินในหน่วยงานนับว่ามีความสำคัญมาก ทำอย่างไรที่จะทำให้งานเสร็จได้งานมากแต่ใช้เงินน้อย ดังนั้นหน่วยงานหรือโรงเรียนจึงต้องมีการวางแผนการใช้เงิน การตรวจสอบควบคุม การบัญชีให้เป็นไปอย่างประหยัดและต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมายของทางราชการโดยเคร่งครัด จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาต้องแบ่งสรรปันส่วนเงินทั้งงบประมาณและเงินบำรุงการศึกษาให้เหมาะสมกับทุก ๆ หน่วยงานและยังต้องมีการวางแผนที่จะได้เงินมาสนับสนุนตามแผนและโครงการทั้งระยะสั้นและระยะยาวอีกด้วย

เกศราภรณ์ วิทย์ไพจิตร (2544, หน้า 9) ได้รวบรวมแนวคิดของ Tead สรุปว่า การบริหารงานนั้นผู้บริหารจะต้องดำเนินการในกระบวนการที่เป็นขั้นตอนโดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ การจัดทำแผนงาน การกำหนดขอบเขตของงานที่จะทำการมอบอำนาจและหน้าที่การควบคุม การประสานงาน การบำรุงขวัญกับการให้กำลังใจ การประเมินผลงานและการวางแผนงานในอนาคต ซึ่งเรียกว่ากระบวนการบริหาร มี 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของหน่วยงานให้ชัดเจน
2. จัดทำแผนงาน
3. กำหนดขอบเขต อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่บริหารฝ่ายต่าง ๆ ทุกคน
4. มอบงานและมอบอำนาจหน้าที่แก่ผู้ร่วมงานให้เป็นสัดส่วนชัดเจน

5. ควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงาน
 6. ปฏิบัติการตามความจำเป็น เพื่อปริมาณและคุณภาพของงาน
 7. จัดให้มีการประสานงานกับทุกหน่วยงาน
 8. ดำเนินการบำรุงขวัญ ให้กำลังใจ และกระตุ้นให้ผู้ช่วยงานปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ
 9. ประเมินผลงานโดยเปรียบเทียบระหว่างผลงานกับความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ขององค์กร
 10. เตรียมวางแผนงานในอนาคต
- เกศราภรณ์ วิทย์ไพจิตร (2544, หน้า 10) ได้รวบรวมแนวคิดของ Gregg สรุปว่า ผู้บริหารต้องใช้กระบวนการบริหารการศึกษา ซึ่งมี 7 ขั้นตอนดังนี้
1. การวินิจฉัยสั่งการ ผู้บริหารควรมีการสั่งการและตัดสินใจโดยรอบคอบและรวดเร็ว โดยอาศัยข้อมูลและระเบียบแบบแผนประกอบ
 2. การวางแผนงาน ผู้บริหารจะต้องทำอย่างมีแผน
 3. การจัดองค์การ ผู้บริหารต้องจัดองค์การอย่างมีประสิทธิภาพ
 4. การติดต่อสื่อสาร ผู้บริหารจะต้องจัดช่องทางที่ใช้สำหรับการติดต่อประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์การให้ได้อย่างทั่วถึง สะดวกและรวดเร็ว
 5. การจูงใจ ผู้บริหารจะต้องใช้เทคนิคและวิธีการในการจูงใจคนในหน่วยงานให้ปฏิบัติงานเต็มความสามารถ
 6. การประสานงาน ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้จัดการประสานงานโดยเน้นที่ตัวผู้บริหารควรเป็นผู้ประสานงาน
 7. การประเมินผล ผู้บริหารจะต้องมีวิธีการติดตามและประเมินผลงานที่ดี
- กมล ศรีมาตร (2544, หน้า 19) ได้รวบรวมแนวคิดของสมาคมผู้บริหารการศึกษาของอเมริกา (American Association of School Administrators : AASA) มีความเห็นสรุปได้ว่า กระบวนการบริหารการศึกษา ควรประกอบด้วย การวางแผนและกำหนดโครงการ การสรรหาปัจจัยต่างๆ ที่ต้องการและจำเป็น ต้องใช้การให้กำลังใจและการบำรุงขวัญแก่ผู้ปฏิบัติงาน การประสานงานและการประเมินผลงาน มี 5 ขั้นตอนดังนี้
1. การวางแผน หมายถึง การกำหนดโครงการว่าจะทำอะไร จะทำอย่างไร มอบหมายให้ใครทำ ทำที่ไหน และจะทำเมื่อไร เพื่อใช้สำหรับเป็นแผนปฏิบัติการในการบริหารการศึกษา
 2. การจัดสรรปัจจัย ได้แก่ การสรรหาบุคคล วัสดุอุปกรณ์และปัจจัยเกื้อหนุนที่จำเป็นต้องใช้ในหน่วยงานที่วางแผนไว้
 3. การจูงใจ ได้แก่ การให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่ผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้งานสำเร็จ สล่งด้วยดี

4. การประสานงาน ได้แก่ การประสานงานเพื่อให้ผู้ร่วมงานได้มีโอกาสพบปะ ประชุม สัมมนา แสดงความคิดเห็น ซักถาม เรื่องของหน่วยงานในขอบเขตวัตถุประสงค์และ เป้าหมาย

5. การประเมินผล ได้แก่ การประเมินผลงานเพื่อใช้สำหรับเป็นการตรวจสอบ ติดตามผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานและของผู้ปฏิบัติงานเพื่อทราบปัญหาข้อขัดข้องในอันที่จะ หาทางปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป

แคมป์เบลล์, และคนอื่นๆ (Campbell, et al., 1977, pp.116-149) เสนอกระบวนการ บริหารไว้ 5 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. การวินิจฉัยสั่งการ
2. การจัดทำโครงการ
3. การกระตุ้นการทำงาน
4. การประสานงาน
5. การประเมินผลงาน

นอกจากการบริหารการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนแล้ว รัฐบาลได้ มีการปฏิรูประบบราชการเพื่อบริการประชาชนให้มีความพึงพอใจในการบริการภาครัฐมากขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ดังกล่าว สำนักนายกรัฐมนตรีจึงออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ขึ้นเพื่อให้ทุกกระทรวง ทบวง กรม และส่วนราชการถือปฏิบัติ

การบริหารจัดการของสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ให้บริการการศึกษาแก่ประชาชนจึงต้อง นำหลักการว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า "ธรรมาภิบาล" มาบูรณาการในการบริหารและจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ โรงเรียนด้วยหลักการดังกล่าว ได้แก่

1. หลักนิติธรรม
2. หลักคุณธรรม
3. หลักความโปร่งใส
4. หลักการมีส่วนร่วม
5. หลักความรับผิดชอบ
6. หลักความคุ้มค่า

หลักธรรมาภิบาลมาบูรณาการเข้ากับการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาซึ่ง ได้แก่ การดำเนินงานด้านบริหารวิชาการ บริหารงบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหาร ทั่วไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 หน้า 30)

จากกระบวนการบริหารการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการพัฒนาเด็ก เยาวชน ประชาชนทั่วไป ให้เป็นคนดี คนเก่งและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้ต้องอาศัยกระบวนการบริหารการศึกษา คือ การวางแผน การจัดองค์การ การประสานงาน การควบคุมการปฏิบัติงาน การให้ขวัญกำลังใจหรือการจูงใจ และการประเมินผล ดังนั้นผู้บริหารการศึกษาหรือผู้อำนวยการสถานศึกษาที่ดีจึงจำเป็นต้องรู้หน้าที่ รู้หลักการบริหารและวิธีการจัดการตามบทบาทและภารกิจของตนให้เหมาะสม

การบริหารงานบุคคล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 7 ครู คุณจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา มาตรา 52 ได้กำหนดให้กระทรวงส่งเสริม ให้มีระบบ กระบวนการผลิตการพัฒนาครู คุณจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานให้สถาบันทางการศึกษา ให้มีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง ครูจึงต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถรอบรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่เป็นแบบอย่างเหมาะสมแก่นักเรียนทุกคน ดังพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตอนหนึ่งว่า “หน้าที่ครูมีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นหน้าที่ปลูกฝังความรู้ ความคิด จิตใจเยาวชน ผู้เป็นครูจึงจัดได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์ บ้านดลอนาคตของบ้านเมือง” (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2544, หน้า 7) ดังนั้นงานของครูจึงเป็นงานที่ยากยิ่งเพราะครูทำงานกับสิ่งที่ซับซ้อนที่สุด คือ “คน” การสอนเป็นศิลปะที่ยากที่สุดในกระบวนการศิลปะทั้งมวลและทั้งเป็นศาสตร์ที่ลึกซึ้งที่สุดในกระบวนการศาสตร์ทั้งหลาย งานของครูต้องใช้ระยะเวลาอันกว่าจะเห็นผลงานของครูจะประสบผลสำเร็จก็ต่อเมื่อสามารถทำให้บุคคลได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการในขณะที่ครูต้องประพฤติตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีของเยาวชน และสังคม และการที่ครูจะทำหน้าที่ของครูได้โดยสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ ผู้เป็นครูจะต้องฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้เป็นคนมีความรู้ความสามารถทางวิชาการทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีความเพียบพร้อมทางด้านคุณธรรมความประพฤติ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู, 2544, หน้า 13)

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาเป็นภารกิจที่สำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ความสามารถ มีขวัญกำลังใจได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพ

การศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดขอบข่ายและภารกิจ การบริหารงานบุคคล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 51) ดังนี้

1. การวางแผนอัตรากำลัง
2. การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
4. วินัยและการรักษาวินัย
5. การยกย่องราชการ

เนื่องจาก “คน” เป็นปัจจัยที่สำคัญในการบริหาร การบริหารงานบุคคลจึงมีความสำคัญสูงสุดในกระบวนการบริหาร ผู้บริหารจึงพึงเอาใจใส่ให้มากที่สุดดูแลให้คนในหน่วยงานอยู่ในสภาพที่สามารถจะปฏิบัติงานได้อย่างเต็มกำลังความสามารถอยู่เสมอ โดยให้ความเป็นธรรมเสมอหน้ากันซึ่งการบริหารงานบุคคลในปัจจุบันใช้อยู่ 2 ระบบ คือ (กมล ศรีมาตร, 2544, หน้า 15)

1. ระบบคุณธรรม เป็นระบบที่ใช้หลักเกณฑ์ 4 ประการ ได้แก่
 - 1.1 หลักความเสมอภาค
 - 1.2 หลักความสามารถ
 - 1.3 หลักความมั่นคง
 - 1.4 หลักความเป็นกลางทางการเมือง

2. ระบบอุปถัมภ์ เป็นระบบที่ไม่ให้ความสำคัญกับผู้มีความรู้ความสามารถเป็นระบบซึ่งตรงข้ามกับระบบคุณธรรม ส่วนใหญ่จะใช้กับระบบเครือญาติ ระบบพวกพ้อง ระบบคนสนิท คนใกล้ชิด

สรุปได้ว่า “คน” เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้การบริหารงานของสถานศึกษาสำเร็จ และบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องเอาใจใส่ดูแลพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องให้เป็น ผู้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ทุกคนตลอดจนให้ความเป็นธรรมเสมอหน้ากัน

ความหมาย ประเภท บทบาท และหน้าที่ของครู

ความหมายของครู

คำว่าครู มีความหมายลึกซึ้งและกว้างขวางยากที่จะสรุปให้มีความหมายตายตัว อย่างไม่อย่างหนึ่งได้ มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า “ครู” ไว้หลายความหมายดังนี้

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดนิยามของ ครู ไว้ดังนี้

“ครู” หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอน

และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน

ประไพ สิทธิเลิศ (2542, หน้า 3) กล่าวถึงความหมายของครูไว้ 3 ประการ คือ

1. ความหมายในแง่วาทศิลป์ ครู หมายถึง ผู้ถ่ายทอดความรู้ อบรมสั่งสอน
คุณธรรมและจริยธรรม

2. ความหมายในแง่สภาพสังคมปัจจุบัน ครู หมายถึง ผู้จัดประสบการณ์เพื่อให้เกิด
การเรียนรู้แก่ผู้เรียน ประพฤติตนเป็นผู้กำกับกร ซึ่งแนะนำและหลักความรู้ที่ผู้เรียน
สามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนประพฤติปฏิบัติตนเป็น
แบบอย่างที่ดี ทั้งด้านวิทยาการสมัยใหม่และวิถีการดำเนินชีวิต

3. ความหมายในแง่วิชาชีพครู หมายถึง ผู้เปิดประตูทางวิญญาณของศิษย์เพื่อให้ได้
พัฒนาความเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจที่สูงกว่าสัตว์ทั้งหลาย

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2544, หน้า 20) ได้นำคำกล่าวของ ดร.พนม พงษ์ไพบูลย์
ที่กล่าวถึงความหมายของครูว่า ครู คือ ผู้ที่มีความพร้อมในทุกๆด้านที่จะเป็นครู มีความ
ประพฤติดี วางตัวดี เอาใจใส่ดูแลศิษย์ดี มีวิญญาณของความเป็นครู และปฏิบัติหน้าที่ด้วย
วิญญาณของความเป็นครู

อรนุช โพนนกุล (2545, หน้า 43) กล่าวว่า ครู หมายถึง ผู้ที่ต้องทำงานอย่างหนัก
เป็นทั้งผู้สอนหรือผู้บอก เป็นผู้เสียสละ ทุ่มเททั้งเวลา กำลังกาย ใจ สติปัญญา และต้องเป็น
ผู้ที่มีบุคลิกลักษณะและอุปนิสัยเหมาะสมกับความความเป็นครู

กูด (Good, 1973, p.586) ได้ให้ความหมายของคำว่า "ครู" ไว้ดังนี้

1. ครู คือ บุคคลที่ทางราชการจ้างไว้ เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำ หรืออำนวยความสะดวก
ในการจัดประสบการณ์ในการเรียน สำหรับนักเรียนหรือนักศึกษาในสถาบันการศึกษา ไม่ว่าจะ
เป็นของรัฐหรือเอกชน

2. ครู คือ บุคคลที่มีประสบการณ์หรือมีการศึกษามากหรือดีเป็นพิเศษ หรือมีทั้ง
ประสบการณ์ในการเรียน สำหรับนักเรียนหรือนักศึกษาในสถาบันการศึกษา ไม่ว่าจะ
เป็นของรัฐหรือเอกชน

3. ครู คือ บุคคลที่สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพจากสถาบันฝึกหัดครู และการฝึกอบรม
ได้รับรองอย่างเป็นทางการ โดยการมอบประกาศนียบัตรให้แก่บุคคลนั้น

4. ครู คือ บุคคลที่สั่งสอนอบรมคนอื่น ๆ

คลอเลย์ (Crawley, 1996, p.369) ให้ความหมายของ "ครู" บุคคลผู้ที่มีหน้าที่ในการ
อบรมสั่งสอน

จากความหมายของครู ตามที่ได้นำมากล่าวข้างต้นนี้เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าตาม
ทัศนะของนักวิชาการจะให้ความหมายของครูใกล้เคียงกัน กล่าวคือ จะเน้นหรือให้ความสำคัญ

ในด้านความดีหรือคุณธรรมซึ่งสามารถโน้มน้าวจิตใจหรือความรู้สึกนำความคิดของศิษย์ให้คล้อยตามหรือปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนของครู ครูเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในการปลูกฝังความรู้และคุณธรรมให้แก่ศิษย์

สรุปได้ว่า ครู หมายถึง ผู้ควรแก่การยกย่อง และมีหน้าที่อบรมสั่งสอนศิษย์ทั้งทางด้านวิชาการและด้านคุณธรรม เป็นที่พึ่งพาและเป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์ เป็นผู้นำทางวิชาการ เป็นผู้เสียสละ มีบุคลิกลักษณะและอุปนิสัยและมีวิญญูณของความเป็นครู

ประเภทของครู

การจำแนกประเภทของครูได้มีท่านผู้รู้และนักวิชาการหลายท่านให้ความสนใจและเสนอแนวคิดไว้ดังนี้

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542, หน้า 10-12) ได้แบ่งประเภทของครูออกเป็น 2 ประเภท โดยใช้เกณฑ์องค์กรวิชาชีพและเกณฑ์จริยธรรมของความเป็นครูดังนี้

1. การแบ่งประเภทของครูตามเกณฑ์องค์กรวิชาชีพครู (คุรุสภา) ตามพระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 มาตรา 24 ได้แบ่งครูออกเป็น 4 กลุ่ม ตามต้นสังกัดหรือหน่วยงานผู้จ่ายค่าจ้างเงินเดือน ได้แก่ (1) ข้าราชการครูสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ (2) ข้าราชการครูกรุงเทพมหานครซึ่งสังกัดกรุงเทพมหานคร (3) พนักงานครูเทศบาลซึ่งสังกัดเทศบาลต่างๆ และ (4) ครูโรงเรียนเอกชนสังกัดโรงเรียนเอกชนแต่ละแห่ง คุรุสภาได้แบ่งประเภทของครูเป็น 3 ประเภทตามลักษณะงานที่ครูได้รับมอบหมายดังนี้

1.1 ครูบริหาร มีหน้าที่และความรับผิดชอบในงานทุกอย่างในโรงเรียน ได้แก่ งานวิชาการ งานบริหารบุคลากร งานอาคารสถานที่ งานธุรการและการเงิน งานกิจการนักเรียนและงานสัมพันธ์ชุมชน นอกจากนี้ต้องเป็นผู้นิเทศหรือให้คำแนะนำแก่ผู้ได้บังคับบัญชา เป็นผู้ริเริ่มงานใหม่และเป็นผู้ตัดสินใจในระดับสูงของโรงเรียน

1.2 ครูปฏิบัติการสอน มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการเตรียมการสอนฝึกฝนอบรมในวิชาที่ได้รับมอบหมาย จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตรวจสอบนักเรียนเตรียมอุปกรณ์การสอน ตลอดจนซ่อมเสริมสำหรับนักเรียนที่ไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียน สำรวจการมาเรียนของนักเรียน ดูแลความพร้อมของนักเรียน ควบคุมแถว จัดกิจกรรมหน้าเสาธง จัดทำระเบียบสะสม ติดตามผู้ปกครอง แนะนำ ปฏิบัติงานหน้าที่ครูเวร และปฏิบัติงานอื่นๆที่ได้รับมอบหมาย

1.3 ครูสนับสนุนการสอน ครูสนับสนุนการสอนโดยทั่วไปมี 8 ประเภท ซึ่งแต่ละประเภทมีหน้าที่และความรับผิดชอบเฉพาะตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ได้แก่ ครูบรรณารักษ์ ครูธุรการและพัสดุ ครูอนามัยโรงเรียน ครูโภชนาการ ครูการเงิน

ครูโสตทัศนศึกษา ครูแนะแนว ครูทะเบียนและวัดผล สถานศึกษาอาจมีครูฝ่ายต่างๆเพิ่ม นอกเหนือจากที่กำหนดได้ตามความเหมาะสม

รุ่ง แก้วแดง (2542, หน้า 148) ได้กล่าวว่าครูในอนาคตมี 5 ประเภท คือ

1. ครูโดยวัฒนธรรม หมายถึง ผู้สั่งสอนเยาวชนในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันและยังมีต่อไปในอนาคต ได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย พระภิกษุสงฆ์ รวมทั้งผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น เป็นต้น

2. ครูโดยอาชีพ หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพครู ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากสถาบัน การผลิตครูหรือสถาบันอื่นๆซึ่งในอนาคตบุคคลที่จะเป็นครูได้ต้องมีใบประกอบวิชาชีพครู ดัง ระบุในมาตรา 53 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

3. ครูโดยธรรมชาติ หมายถึง ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ก่อให้เกิด ประสบการณ์ และการเรียนรู้แก่มนุษย์

4. ครูโดยเทคโนโลยี หมายถึง เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่าง รวดเร็ว หลากหลายและไร้พรมแดน เทคโนโลยีจะมีบทบาทและความสำคัญในการเป็น เครือข่ายการเรียนรู้ และช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองของแต่ละบุคคลเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ

5. ครูโดยตนเอง หมายถึง บุคคลผู้มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนสามารถสอนและแนะนำ เตือนสติตนเองหรือการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ อันเป็นจุดหมายสูงสุดของการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียน มีนิสัยเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือเป็นครูโดยตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นเกิดการเรียนรู้หรือพัฒนา ตนเองอยู่เสมอ

วิชชัย เปรมปรีดี (2543, หน้า 63-66) ได้จำแนกประเภทของครูตามแนวของ ยนต์ ชุ่มจิต พอสรุได้ดังนี้

1. จำแนกตามลักษณะงาน ซึ่งสามารถจำแนกได้ 4 ประเภท คือ

1.1 ครูประจำบ้าน ได้แก่ บิดา มารดา ผู้ให้กำเนิดถือว่าเป็นครูอันดับแรกหรือ ที่เรียกว่า “บูรพาจารย์”

1.2 ครูประจำโรงเรียน ได้แก่ ครู อาจารย์ที่สอนนักเรียนตามสถานศึกษา จะกระทำโดยสำนักหรือด้วยวิญานของความเป็นครูอย่างแท้จริง

1.3 ครูประจำวัด ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาหรือนักบวชในศาสนา อื่นที่มีความรู้ ความเข้าใจหลักคำสอนของศาสนาแล้วเผยแพร่หลักธรรมคำสอน

1.4 ครูประจำโลก ได้แก่ พระบรมศาสดาของพระพุทธศาสนา และศาสดาของ ศาสนาอื่นๆที่ได้ค้นพบหลักธรรมคำสอนอันประเสริฐ แล้วนำหลักธรรมนั้นมาเผยแพร่อบรม มวลมนุษยในโลก

2. จำแนกตามคุณภาพและแรงจูงใจ สามารถจำแนกได้ 3 ประเภท คือ

2.1 พวกก้าวหน้า (the upward mobiles) ได้แก่ ครู อาจารย์ที่มีความรู้ ความสามารถเข้าใจวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของสถาบันการศึกษาเป็นอย่างดี สามารถทำตัว ให้เป็นประโยชน์กับสถาบันอย่างเต็มที่

2.2 พวกเฉยเมย (the indifferent) ได้แก่ ครู อาจารย์ที่ไม่ใส่ใจต่อความสำเร็จ ในงานหรืออำนาจที่ควรจะมีควรได้จากการดำรงตำแหน่งต่างๆในสถาบันมุ่งหารายได้พิเศษนอก สถาบัน มีบทบาทต่อสถาบันน้อยมาก และไม่ยอมเสียสละให้แก่สถาบันโดยเด็ดขาด

2.3 พวกผสม (the ambivalents) ได้แก่ ครู อาจารย์ที่อยากได้ความสำเร็จใน งาน ยากดำรงตำแหน่งที่มีเกียรติและมีอำนาจในสถาบันมีความจงรักภักดีต่อสถาบัน แต่ขาด ความสามารถในการปรับตัวไม่มีความสามารถในการทำงาน

3. จำแนกตามคุณธรรม สามารถจำแนกได้ 3 ประเภท คือ

3.1 เปลือกครู ครูประเภทนี้จัดได้ว่าเป็นครูที่ด้อยในด้านคุณธรรม ของความ เป็นครูอย่างมาก ทั้งนี้อาจจะเกิดจากการมิได้มีศรัทธาที่จะมาเป็นครูแม้แต่น้อย หรืออาจเกิด จากสิ่งแวดล้อมชักจูงให้มีพฤติกรรมบางอย่างที่ทำลายภาพพจน์ของความเป็นครู ครูประเภท เปลือกครูนี้มีวิญญานครูน้อยมากจะทำการสอนไปวันๆไม่คำนึงว่าศิษย์จะดี จะชั่วอย่างไร

3.2 เนื้อครู ครูประเภทนี้จัดได้ว่าเป็นครูที่มีคุณธรรมของความเป็นครูสูงกว่าครู ประเภทแรก มีความรับผิดชอบในหน้าที่การงานดีขั้น กล่าวคือ พยายามทำหน้าที่การงานที่ ได้รับมอบหมายได้สำเร็จ มาสอนเด็กตามหน้าที่ตามกำหนดเวลาแต่เมื่ออยู่นอกเวลาแล้วไม่ สนใจในการอบรมสั่งสอนศิษย์จะดีจะเลวอย่างไรไม่สนใจ จะสอนเน้นแต่เนื้อหาวิชาไม่มีการ สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในขณะสอน

3.3 แก่นครู ครูประเภทนี้เป็นครูที่มีคุณธรรมของความเป็นครูสูง เป็นครูใน อุดมคติเป็นครูเพราะมีความศรัทธาในอาชีพครูอย่างแท้จริงทั้งในอดีตปัจจุบันและอนาคต

รจนา วงศ์ข้าหลวง, และคนอื่นๆ (2544, หน้า 32) กล่าวว่า ครูในยุคปัจจุบันสามารถ แบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่

1. ครูโดยความผูกพัน หมายถึง พ่อแม่ ญาติ พี่น้อง หรือผู้อาวุโสที่รักและห่วงใย
2. ครูโดยอาชีพ หมายถึง ครูโดยทั่วไปที่อาศัยการถ่ายทอดความรู้หาเลี้ยงชีพ

มีองค์ประกอบเบื้องต้นที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ

2.1 มีความรู้ในเนื้อหาวิชาการที่จะสอนและมีทักษะในการถ่ายทอดความรู้

2.2 ต้องมีวิญญานของความเป็นครู

จากการที่ได้ศึกษาประเภทของครูจากเอกสาร ตำรา พบว่าครูสามารถแบ่งออกได้ เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ครูที่มีคุณลักษณะของความเป็นครู
2. ครูที่มีข้อบกพร่องสมควรได้รับการแก้ไขและพัฒนา
3. ครูที่มีความเป็นครูโดยความผูกพัน

บทบาทของครู

แม้ปัจจุบันจะมีปัญหาวิกฤตการณ์เกี่ยวกับครูมากมาย แต่ครูก็ยังมีบทบาทและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบการศึกษา โดยเฉพาะในอนาคตครูยังมีบทบาทสำคัญมากขึ้นต่อความสำเร็จของการพัฒนาประเทศ ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงบทบาทของครูดังนี้

รุ่ง แก้วแดง (2541, หน้า 134) ครูมีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะผู้ให้การศึกษาของชาติ ครู คือ ผู้ที่กำหนดอนาคตของคนในชาติ ชาติใดก็ตามที่ได้ครูเป็นคนมีความรู้ เป็นคนเก่ง เป็นคนเสียสละ ตั้งใจทำงานเพื่อประโยชน์ของผู้เรียน ชาตินั้นจะได้พลเมืองที่เก่งและฉลาดมีศักยภาพ ดังนั้น ครูต้องมีปัญญาความสามารถและความดี ครูต้องเป็นบุคคลที่มีความรอบรู้ มีคุณภาพในทุกด้านทั้งด้านวิชาการและด้านคุณธรรม ครูจึงเป็นบุคคลที่สำคัญในชีวิตของคนเพราะทุกคนต้องมีครู แต่ทั้งนี้ครูไม่ใช่เป็นเพียงผู้สอนเท่านั้น ครูที่แท้จริงต้องทำหน้าที่ที่ถูกผิดและอบรมสั่งสอนคุณธรรม เพื่อยกระดับจิตวิญญาณของมนุษย์ เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นคนโดยสมบูรณ์ จนอาจกล่าวได้ว่า “ครู คือ ผู้กำหนดอนาคตของสังคม” และในส่วนของสังคมเองก็ตั้งความคาดหวังไว้กับครูสูง โดยหวังว่ามาตรฐานความประพฤติของครูจะต้องเป็นคนดี มีคุณธรรม และหวังว่าจะได้ครูที่ดีมาอบรมลูกหลานของตนให้เป็นคนดีสำหรับสถานะของครูในสังคมนั้นยังคงถือว่าครู คือ ปุชนียบุคคล เป็นผู้ที่มิควรเคารพบูชา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2541 หน้า 5-7) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทที่แท้จริงของครูมีอยู่ 2 อย่าง ที่ไม่มีสิ่งใดมาทำแทนได้ คือ

1. การทำให้คนเป็นคนดี โดยชี้แนะชีวิตที่ดีงาม คือ การทำคนให้เป็นคนดี
2. การฝึกความเป็นนักเรียนหรือความเป็นนักศึกษา คือ สร้างคนให้เป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะแสวงหาความรู้และพัฒนาสติปัญญา

สมศักดิ์ สินธุระเวชณี (2543, หน้า 20-21) กล่าวว่า ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญยิ่งของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ จึงต้องเริ่มต้นที่การปรับเปลี่ยนบทบาท และพฤติกรรมของครูเป็นอันดับแรก ด้วยการสร้างความตระหนักให้แก่ครู 3 สภาวะ

1. การเปลี่ยนแปลง ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลง สังคมเปลี่ยนแปลง ระบบวิธีหลักการ แนวคิดต่างๆมีการเปลี่ยนแปลง รวมไปถึงกระบวนการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย และรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่องานที่ทำ วิธีทำงาน วิธีความคิด ครูซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน จะต้องตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนการสอน

2. การแข่งขัน การทำงานทุกวันนี้อยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง การแข่งขันจึงมีความจำเป็นครูจะต้องแข่งขันกับตนเองและแข่งขันกับคนอื่นทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา

3. ลูกค้า เป้าหมายการทำงานของครูอยู่ที่ลูกค้า ซึ่งได้แก่ ชุมชน นักเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง สังคม และหน่วยงานที่รับเด็กเข้าศึกษาต่อ หรือเข้าทำงาน การทำงานจึงสนองความต้องการของลูกค้า รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของลูกค้า ในขณะเดียวกันก็ต้องให้ลูกค้ารับรู้สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ผู้เรียนมีความก้าวหน้าอย่างไร ชั้นเรียนกำลังทำกิจกรรมอะไร

สุทธิพร คล้ายเมืองปัก (2543, หน้า 31-35) ได้ให้ทัศนะว่า ครูในยุคที่มีการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ควรปรับเปลี่ยนบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

1. ให้มีการใช้สื่อหรือเครื่องมือเพื่อเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย
2. วางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนแต่ละคนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
3. พัฒนาตนเอง (self development) เพื่อให้มีวิสัยทัศน์ (vision) ที่กว้างไกล โดยเฉพาะสื่อเทคโนโลยีและรูปแบบการสอนยุคใหม่
4. เปลี่ยนจากผู้สอนมาเป็นผู้จัดประสบการณ์ในการเรียนรู้
5. ให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้ ทั้งด้านความคิด จิตใจ การแสดงออกในกรอบความถูกต้องและให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลาย
6. ใช้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายไม่ยึดติดกับวิธีหนึ่งวิธีใด เพราะไม่มีการสอนวิธีเดียววิธีใดที่ดีที่สุดในโลก
7. เป็นผู้ประเมิน (evaluator) มีครูและผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบในการสร้างเกณฑ์การประเมินร่วมกัน

จักรพรรดิ วัฒนา (2544, หน้า 2) กล่าวถึง บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา ตามแนวทางการจัดการศึกษาและสาระสำคัญด้านอื่นๆที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ดังนี้

1. จัดการเรียนการสอนโดยยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด
2. จัดสาระการเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา
3. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงตามแตกต่างระหว่างบุคคล
4. ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา
5. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

6. จัดรูปแบบการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้ สดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

7. จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึง สามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

8. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ที่มีการร่วมมือกับชุมชนเพื่อพัฒนา การเรียนตามศักยภาพ

9. จัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการ ความประพฤติ การร่วม กิจกรรมและการทดสอบควบคู่กัน

10. จัดทำสาระหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

11. ร่วมกับบุคคล ชุมชน องค์กรต่าง ๆ จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

12. พัฒนากระบวนการเรียนการสอนและดำเนินการวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่ เหมาะสมแก่ผู้เรียน

13. พัฒนาความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาของผู้เรียน

14. ปฏิบัติงาน ประพฤติปฏิบัติตน ตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพครู

จ่านง อติวัฒน์สิทธิ์ (2545, หน้า 72) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง ลักษณะ เคลื่อนไหวของสถานภาพสังคมกำหนดสถานภาพให้บุคคลและบุคคลถือครองสถานภาพให้ เกิดผลขึ้นมา บุคคลได้ชื่อว่าการปฏิบัติบทบาทเป็นตัวกำหนดสิ่งที่เขาจะต้องทำสำหรับสังคม และสิ่งที่บุคคลคาดหวังจากสังคม

ยนต์ ชุมจิต (2544, หน้า 232) ได้กล่าวถึง บทบาทและหน้าที่ว่า คำว่าบทบาทนี้ มักมีการใช้ควบคู่กับคำอีกคำหนึ่ง คือ คำว่า "หน้าที่" ซึ่งหมายถึงกิจที่ต้องทำให้เสร็จสิ้น สมบูรณ์หากหลีกเลี่ยงละเลยแล้ว จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อตนเองและผู้อื่น ส่วนบทบาท นั้น หากปฏิบัติย่อหย่อนไปบ้างความเสียหายจะเกิดขึ้นน้อยกว่าความบกพร่องในหน้าที่ ดังนั้น คำว่าหน้าที่จึงหมายถึงภารกิจที่ต้องทำเมื่อบุคคลอยู่ในแต่ละสถานภาพโดยอาศัยหลักคุณธรรม จริยธรรม กฎหมาย และความสำนึกในความถูกต้องเหมาะสมอย่างไรก็ตามคนทั่วไปมัก กล่าวถึงบทบาทหน้าที่รวมกันเสมอ

ผกา สัตยธรรม (2544, หน้า 192) ได้ให้ความหมายของบทบาทครูไว้ว่า เป็น ภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ

อรนุช โพชนุกูล (2545, หน้า 43) กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดการศึกษาให้ บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คือ ครูต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความรู้ ความสามารถที่หลากหลายมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับภาระหน้าที่ ต้องรู้เป้าหมายของหลักสูตร และเป้าหมายของการศึกษา ต้องสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

จัดการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลและสังคมไทย มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียน มีศักยภาพในการแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลก

รจนา วงศ์ข้าหลวง, และคนอื่นๆ (2545, หน้า 32) กล่าวถึง บทบาทของครูผู้สอน และผู้จัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 ที่กำหนด แนวทางในการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญ ดังนั้นบทบาทของครูหรือผู้สอนต้องเปลี่ยนแปลง บทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูล เหล่านั้นไปสร้างสรรค์ความรู้ของตน

บิลล์ เกตส์ (Bill Gates, 1995 p.286) กล่าวว่า บทบาทที่ยิ่งใหญ่ของครูที่จะทำให้ การเรียนการสอนมีความสนุกสนานมากขึ้น คือ

บทบาทที่ 1 ทำหน้าที่เหมือนผู้ฝึกที่คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ

บทบาทที่ 2 ให้ความสนิทสนมเป็นเพื่อนกับผู้เรียน

บทบาทที่ 3 เป็นทางออกที่สร้างสรรค์ให้กับเด็ก

บทบาทที่ 4 เป็นสะพานการสื่อสารที่คอยเชื่อมโยงระหว่างเด็กกับโลก

กู๊ด (Good, 1973, p.502) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ดังนี้

1. เป็นลักษณะของพฤติกรรมที่แสดงออกของแต่ละบุคคลภายในกลุ่มที่กำหนด

2. เป็นการแสดงพฤติกรรมตามหน้าที่ที่คาดหวัง หรือหน้าที่ที่บุคคลต้องกระทำให้ บรรลุผลสำเร็จภายในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่กำหนดเมื่อนำความหมายของคำว่า "บทบาท" และความหมายของคำว่า "หน้าที่" มารวมกันจะหมายถึง ภารกิจที่ต้องทำโดยอาศัยหลัก คุณธรรม จริยธรรม กฎหมาย และความสำนึกในความถูกต้องเหมาะสม

สรุปได้ว่า บทบาทของครูที่ดีควรเป็นดังนี้ คือ บทบาทในด้านการเป็นแม่พิมพ์ที่ดี ทั้งด้านความรู้และความประพฤติ การพัฒนาตนเอง การให้การอบรมสั่งสอนและพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ มีความสามารถที่หลากหลาย มีระเบียบวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม บทบาทในการส่งเสริม ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาแนะนำในการแสวงหาความรู้ ของผู้เรียน บทบาทในการร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน การเมือง การปกครอง สังคมและ เศรษฐกิจ

หน้าที่ของครู

ครู ได้รับการยกย่องจากสังคมให้เป็น "ปูชนียบุคคล" การจะเป็นปูชนียบุคคล ของศิษย์ หรือบุคคลในสังคมนั้นมิได้เป็นได้เพราะว่าครูเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถใน

เท่านั้นแต่ครูจะต้องมีคุณธรรมและวิญญูณแห่งความเป็นครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญด้วย คุณธรรมและวิญญูณแห่งความเป็นครูจะเกิดขึ้นได้ก็โดยการได้รับการศึกษาอบรมฝึกฝนพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ด้วยความศรัทธาและด้วยสำนึกในหน้าที่ของครูอย่างแท้จริง นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงหน้าที่ของครู ดังนี้

อมรา บุญช่วย, และเล็ก เรืองสินธ์ (2540, หน้า 180) กล่าวถึงหน้าที่ครูประกอบด้วย

1. จัดทำโครงการสอนให้สมบูรณ์ มีความชัดเจนทั้งจุดประสงค์ เนื้อหา และการวัดผลประเมินผล
2. เตรียมการสอนในเนื้อหาวิชาตามหลักสูตร
3. จัดหาและเตรียมอุปกรณ์ให้ตรงตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้
4. สอนอย่างมีลำดับขั้นตอนและมีการปรับปรุงการสอนอยู่เสมอ
5. ออกข้อสอบวัดผลอย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์การวัดผล
6. เสียสละเวลาเพื่อการสอนเสริม ทบทวน ให้การเรียนรู้ของนักเรียนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
7. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหาร

ยนต์ ชุ่มจิต (2541, หน้า 67-81) ได้กล่าวถึงหน้าที่ครูไว้ว่า เป็นกิจที่ครูต้องกระทำ ทั้งทางด้าน การถ่ายทอดทางวิชาการ การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม การวัดผลประเมินผล การทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนให้ศิษย์เป็นคนดีมีปัญญาด้วยสำนึกในความถูกต้องเหมาะสม อีกทั้งได้กล่าวถึงหน้าที่ของครูตามรูปคำภาษาอังกฤษ "TEACHERS" โดยอธิบายความหมายของตัวอักษรแต่ละตัวในคำดังกล่าวดังต่อไปนี้

T (teaching) การสอน หมายถึง การอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ความสามารถในวิชาการทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักของครูทุกคนทุกระดับชั้นที่สอน ตามระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยา มารยาทและวินัยตามระเบียบประเพณีของครู พ.ศ. 2526 ข้อ 3 กำหนดไว้ว่า "ครูต้องตั้งใจสั่งสอนศิษย์และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดี ด้วยความเอาใจใส่ อุทิศเวลาของตนให้แก่ศิษย์จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานมิได้" และข้อ 6 กำหนดไว้ว่า ครูต้องถ่ายทอดวิชาความรู้โดยไม่บิดเบือนและปิดบังอำพราง ไม่นำหรือยอมให้นำผลงานทางวิชาการของตนไปใช้ในทางทุจริตหรือเป็นภัยต่อมนุษยชาติ

E (ethics) จริยธรรม หมายถึง การที่ครูมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการอบรมสั่งเสริมจริยธรรมให้แก่นักเรียน ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครู นอกจากครูอาจารย์จะต้องอบรมสั่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีจริยธรรมแล้ว ครูอาจารย์ทุกคนจะต้องประพฤติตนให้เป็นผู้มีจริยธรรมอันดีงามเหมาะสมด้วย เพราะพฤติกรรมอันเหมาะสมที่ครูอาจารย์ได้แสดงออก จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการปลูกฝังศรัทธาให้แก่ศิษย์ เพื่อศิษย์ได้นำเอาไปเป็นแบบอย่างสำหรับการปฏิบัติต่อตนเอง

A (academic) วิชาการ หมายถึง การที่ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในทางวิชาการทั้งของตนเองและในด้านความเจริญงอกงามของศิษย์ ความจริงงานของครูอาจารย์เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาการอยู่ตลอดเวลา เพราะอาชีพครูต้องใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ ดังนั้นครูอาจารย์ทุกคนต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เป็นประจำ หากไม่กระทำเช่นนั้น จะทำให้ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนจากมหาวิทยาลัยนั้นล้าสมัย ไม่ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางวิชาการใหม่ๆซึ่งมีอยู่อย่างมากมายในปัจจุบัน

C (cultural heritage) การสืบทอดวัฒนธรรม หมายถึง ครูอาจารย์ต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับวัฒนธรรม กล่าวคือ ครูอาจารย์ต้องทำหน้าที่และรับผิดชอบในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม จากคนรุ่นหนึ่งให้ตกทอดไปสู่คนรุ่นต่อไปวิธีการที่ครูอาจารย์จะกระทำมีอยู่ 2 แนวทางด้วยกัน คือ

1. การปฏิบัติตามวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามอย่างถูกต้อง อยู่เสมอ
2. การอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นผู้เข้าใจในวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทยอย่างถูกต้องและในเวลาเดียวกันก็จะกระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามแบบฉบับที่บรรพบุรุษได้ยึดถือปฏิบัติกันมา

H (human relationship) มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ครูอาจารย์ต้องทำตัวให้เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อบุคคลทั่วไป เพราะการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จะช่วยให้ครูอาจารย์สามารถปฏิบัติหน้าที่การทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม โรงเรียนใดถ้าผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูอาจารย์เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีแล้วโรงเรียนนั้นจะสามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว

E (evaluation) การประเมินผล หมายถึง การประเมินผลการเรียนการสอนนักเรียน หน้าที่และความรับผิดชอบนักเรียนในด้านนี้ ถือว่ามีความสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง เพราะการประเมินผลการเรียนการสอนเป็นการวัดความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ในด้านต่างๆถ้าหากครูสอนแล้วไม่มีการวัดผล ครูก็ไม่สามารถที่จะทราบได้ว่าศิษย์ของตนมีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงไร ครูจึงควรระลึกอยู่เสมอว่า “คนที่ได้มีการสอนที่นั่นต้องมีการประเมินผล”

R (research) การวิจัย หน้าที่และความรับผิดชอบของครูในด้านนี้ หมายถึง การที่ครูต้องเป็นนักแก้ปัญหา เพราะการวิจัยเป็นวิธีการแก้ปัญหาและการศึกษาหาความรู้จริงที่เชื่อถือได้โดยใช้วิธีการที่เชื่อถือได้ การวิจัยของครูในที่นี้ อาจจะเป็นเพียงการค้นหาสาเหตุต่างๆที่นักเรียนมีปัญหา ไปจนถึงการวิจัยอย่างมีระบบในชั้นสูงก็ได้ สาเหตุที่ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในด้านนี้ด้วยเพราะในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ครูจะต้องค้นพบปัญหา อยู่เสมอ เช่น ปัญหาเด็กไม่ทำการบ้าน เด็กหนีโรงเรียน เด็กที่ชอบรังแกเพื่อน และเด็กที่ชอบลักขโมย เป็นต้น พฤติกรรมต่างๆเหล่านี้ ถ้าครูอาจารย์สามารถทำการแก้ไขได้ก็จะทำให้การเรียนการสอนดำเนินต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

S (service) การบริการ หน้าที่ และความรับผิดชอบของครูในด้านนี้ ส่วนใหญ่เป็นการให้บริการแก่ศิษย์และผู้ปกครอง แต่ในบางโอกาสก็จำเป็นต้องให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นด้วย งานบริการที่ครูอาจารย์อาจจะต้องกระทำนอกเหนือการให้บริการแก่ศิษย์มีหลายประการ เช่น การบริการความรู้แก่ประชาชนในท้องถิ่นทั้งในด้านความรู้ทางอาชีพ สุขภาพอนามัยการให้คำปรึกษาหารือ และการร่วมมือกันแก้ปัญหาของชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ครูอาจารย์ที่ทำการสอนในท้องถิ่นชนบทอาจให้บริการด้านแรงงานอีกด้วย เช่น ร่วมมือกับชาวบ้านเพื่อช่วยการพัฒนาสิ่งที่เป็นสาระประโยชน์ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังได้สรุปหน้าที่และความรับผิดชอบของครูตามที่เสนอโดยทั่วไปไว้ดังนี้

1. สอนศิลปวิทยาการต่างๆให้แก่ศิษย์ หน้าที่และความรับผิดชอบของครูในข้อนี้เป็นที่เข้าใจของบุคคลทั่วไปและถือว่าเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของครูโดยตรง กล่าวคือบุคคลใดก็ตามที่เข้ามาประกอบวิชาชีพครูจะต้องมีหน้าที่สั่งสอนศิลปวิทยาการแก่ศิษย์เป็นประการสำคัญ หากมิได้ทำหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ความเป็นครูก็จะไม่บังเกิดแก่ตนเอง การอบรมสั่งสอนศิษย์นั้น นอกจากจะสั่งสอนวิชาความรู้แล้วจะต้องแนะนำวิธีการคิดแก้ปัญหาหรือสอนให้ศิษย์เป็นคนที่ดีเป็นด้วย

2. ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ที่พึงงามแก่ศิษย์ การฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงงามให้แก่ศิษย์นั้น เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของครูทุกคน ต้องกระทำควบคู่ไปกับวิทยาการต่างๆ ครูอาจารย์ทุกคนต้องถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของตนโดยตรง จะละทิ้งหรือปล่อยปละละเลยไปไม่ได้ หากครูอาจารย์มุ่งสอนแต่ความรู้โดยมิได้ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงงามให้แก่ศิษย์ศิษย์จะมีแต่ความรู้แต่ขาดคุณธรรม คนที่มีความรู้แต่ขาดคุณธรรมย่อมไม่เป็นที่ปรารถนาของสังคม ในทางตรงกันข้ามกลับจะเป็นอันตรายต่อสังคมอย่างมาก หากครูอาจารย์คนใดปล่อยให้ศิษย์ของตนเป็นเช่นนั้นก็เท่ากับว่าครูอาจารย์นั้นเป็นผู้มีส่วนร่วมในการทำลายสังคมด้วย

3. ปกครองดูแลความทุกข์สุขของศิษย์ เด็กนักเรียนเมื่ออยู่ที่บ้านได้รับการดูแลเอาใจใส่ทุกข์สุขจากมารดา บิดา หรือผู้ปกครอง เมื่ออยู่ที่โรงเรียนจึงต้องเป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ทุกคนที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ความทุกข์สุขของศิษย์ให้ทั่วถึงอย่างสม่ำเสมอ

4. การประเมินผลความก้าวหน้าของศิษย์ การประเมินผลความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบสำคัญของครูอาจารย์อีกประการหนึ่ง ทั้งนี้เพราะถ้าหากปราศจากการประเมินผลเสียแล้ว ครูอาจารย์ก็ไม่สามารถทราบได้ว่าศิษย์ของตนมีความเจริญก้าวหน้าเพียงใด ดังนั้น จึงถือว่าการประเมินผลความเจริญก้าวหน้าของศิษย์เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของครูอาจารย์ทุกคนต้องกระทำเป็นระยะ ๆ ตลอดเวลาที่มีการเรียนการสอน

5. แนะนำการศึกษาและอาชีพแก่ศิษย์ เนื่องจากนักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และบุคลิกภาพ เมื่อเป็นเช่นนี้หากครู

อาจารย์ช่วยให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามและประสบความสำเร็จในชีวิตค่อนข้างสูง หน้าที่ของครูอาจารย์ในด้านนี้ คือการแนะแนวทางการศึกษาและอาชีพแก่นักเรียนให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และบุคลิกภาพของตนเอง

6. จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเจริญงอกงามของศิษย์ กิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้นักเรียน สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ กิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรและกิจกรรมนอกหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่ครูอาจารย์จัดให้นักเรียนได้เรียนรู้วิชาการต่างๆซึ่งอาจจะจัดในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนก็ได้ ส่วนกิจกรรมนอกหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่มีส่วนสนับสนุนความเจริญงอกงามของนักเรียนในหลายๆด้าน เช่น กิจกรรมปลูกเสื่อ เนตรนารี ยุวภาษาดี รักษาดินแดน การแข่งขันกีฬาภายใน และการอยู่ค่ายพักแรม เป็นต้น

7. ปฏิบัติงานในหน้าที่ และงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จเรียบร้อย และมีคุณภาพงานในหน้าที่ หมายถึง งานที่ครูอาจารย์ต้องทำเป็นประจำควบคู่กับการสอน เช่น งานตรวจสมุดแบบฝึกหัดนักเรียน ทำบัญชีเรียกชื่อ สมุดประจำชั้น สมุดประจำตัวนักเรียน และระเบียบนักเรียน เป็นต้น ส่วนงานที่ได้รับมอบหมาย หมายถึง งานใดๆก็ได้ที่ผู้บังคับบัญชามอบให้ทำ เมื่อได้รับมอบหมายแล้วต้องถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบ ต้องกระทำงานนั้นให้สำเร็จอย่างมีคุณภาพทุกครั้ง

8. ดูแลสอดส่องป้องกันภัยพิบัติมิให้บังเกิดแก่ทรัพย์สินของโรงเรียน ทรัพย์สินของโรงเรียน คือทรัพย์สินของทางราชการ ซึ่งได้มาจากภาษีอากรของประชาชนทั้งประเทศ ครูอาจารย์ในโรงเรียนใดก็คือเจ้าของโรงเรียนนั้น ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของครูอาจารย์ทุกคนที่จะต้องช่วยกันรักษาทรัพย์สินของโรงเรียนทุกสิ่งทุกอย่างให้อยู่เป็นปกติ เช่นเดียวกับทรัพย์สินที่บ้านของตนเอง

9. เสริมสร้างสมรรถภาพทางวิชาการให้แก่ตนเองอย่างสม่ำเสมอ หน้าที่ของครูอาจารย์ในข้อนี้ ถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองด้วย โดยครูอาจารย์ทุกคนต้องรู้สึกอยู่เสมอว่าวิชาชีพครูเป็นงานที่ต้องใช้ความรู้เป็นเครื่องมือสำหรับสอนคน หากเครื่องมือเก่า ล้าสมัย และไร้คุณภาพ ผลผลิตคือความเจริญงอกงามของศิษย์ก็ด้อยคุณภาพไปด้วย ดังนั้น แม้ว่าครูอาจารย์ทุกคนจะศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จปริญญามาจากวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ไหนก็ตามก็หาเป็นการเพียงพอไม่ ต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพราะความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาบางสิ่งบางอย่างอาจจะนำมาใช้ในสถานการณ์จริงไม่ได้เพราะล้าสมัยหรือไม่ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีตลอดเวลา

10. การรักษาวินัยและประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคล หน้าที่ของครูอาจารย์ในข้อนี้ ถึงแม้ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน แต่ก็เป็นที่และความรับผิดชอบที่สำคัญยิ่งอีกข้อหนึ่ง เพราะถ้าหากว่าครูอาจารย์คนใดไม่สามารถควบคุมตนเองให้เป็นผู้มีระเบียบวินัยในตนเอง ประพฤติตนไปในทางเสื่อมเสียไม่เหมาะสมเป็นครู ชื่อเสียง

เกียรติคุณของครู และสถาบันวิชาชีพครูก็จะพลอยเสื่อมเสียไปด้วย ฉะนั้นการรักษาวินัยและการประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไปเป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ทุกคนที่ต้องสำรวมระวังอยู่ตลอดเวลา

สุรศักดิ์ หลานมาลา (2542, หน้า 81) ได้กล่าวถึงหน้าที่ครูดังนี้

1. ร่วมกันทำงานแบบนักวิชาชีพ
2. ใช้กลยุทธ์การสอนหลากหลายเป็นการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด
3. จัดห้องเรียนให้ดี บรรยากาศเอื้อต่อการเรียน
4. ทำการสอนเป็นขั้นตอน สร้างองค์ความรู้ นำความรู้ไปเผยแพร่

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542, หน้า 34-35) กล่าวถึงหน้าที่ครู ในเชิงจารีตและธรรมเนียมในสังคมไทยในคำสอนหมวดธรรมเรื่อง การอนุเคราะห์ศิษย์ 5 ประการ ซึ่งวงการครูไทยยึดเป็นแบบปฏิบัติสืบต่อกันมานาน ประกอบด้วย

1. แนะนำสั่งสอนดี คือ การสั่งสอนวิทยาการต่างๆ ให้ศิษย์อย่างไม่คลุมเครือโดยสอนให้ปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม สอนให้กระตือรือร้นที่จะเล่าเรียนโดยมีกำลังใจและมั่นใจที่จะเรียน
2. ให้ศึกษาเล่าเรียนดี โดยครูต้องจัดสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้ศิษย์ได้ศึกษาเล่าเรียนให้ได้ดี ได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์ด้านต่างๆ ตลอดจนการใช้สื่อการเรียนการสอนที่ช่วยให้เข้าใจดีขึ้น
3. สอนศิลปวิทยาการให้อย่างไม่ปิดบังอำพราง มีความบริสุทธิ์ใจในการอบรมสั่งสอนไม่ปิดเป็นวิชาการ
4. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อนเพื่อเสริมกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนค้นหาความสามารถพิเศษของศิษย์และส่งเสริมให้โดดเด่นยิ่งขึ้น ไม่ทำลายความภาคภูมิใจในตนเองของศิษย์
5. ป้องกันภัยพิบัติทั้งหลาย โดยแนะนำสั่งสอนให้รู้จักคุณโทษของสิ่งต่างๆ ป้องกันศิษย์ไม่ให้เกิดไปในอบายมุขทุกอย่าง และประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีเสมอ

คำหมาน คนไค (2543, หน้า 57-93) ได้กล่าวถึงครูว่า มีหน้าที่อยู่ 2 ส่วน คือ

1. ส่วนที่เป็นการปฏิบัติตน ได้แก่ การประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ของสังคม ระเบียบประเพณีอันดีงาม และการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ
2. ส่วนที่เป็นการปฏิบัติงาน ได้แก่ การทำงานอันเป็นหน้าที่ของผู้ที่เป็นครู ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องเข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้อง

ยนต์ ชุ่มจิต (2544, หน้า 256-257) ได้กล่าวถึง หน้าที่ครู ตามหลักพุทธศาสนาไว้ 2 ประการ คือ

1. ทำหน้าที่เป็นสัปนายกหรือศิลปะทายก หมายถึง ผู้ให้หรือผู้ถ่ายทอดศิลปวิทยาอันได้แก่

- 1.1 เป็นผู้สั่งสอนวิชาการหรือหลักความรู้ให้แก่ลูกศิษย์นำไปประกอบอาชีพ

- 1.2 เป็นผู้รักษาสืบต่อศิลปวิทยา
- 1.3 ค้นคว้า แสวงหาความรู้เพิ่มพูนให้ลึกซึ้งและกว้างขวาง
2. ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นเพื่อนที่ดี ได้แก่
 - 2.1 อบรมสั่งสอนมิให้ศิษย์ทำชั่ว
 - 2.2 อบรมสั่งสอนให้ศิษย์เป็นคนดีมีคุณธรรม
 - 2.3 คอยชี้แนะให้ศิษย์กระทำแต่ความดีทั้งปวง

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545, หน้า 2) กล่าวว่า ครูมีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนเอาใจใส่ดูแล และแนะ แก้ปัญหา ส่งเสริม พัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน สร้างความสัมพันธ์และร่วมมือกับชุมชน

สรุปได้ว่าหน้าที่ของครู หมายถึง การฝึกอบรมสั่งสอนให้ศิษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีค่านิยมที่ดีงาม มีความรู้ ความสามารถและมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดูแลความทุกข์สุขของศิษย์ ประเมินผลความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ การแนะแนวการศึกษา และอาชีพ การจัดกิจกรรมเพื่อความเจริญงอกงามของศิษย์ ปฏิบัติงานในหน้าที่ให้สำเร็จเรียบร้อยอย่างมีคุณภาพ ดูแลไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของทางราชการ การส่งเสริมสมรรถภาพทางวิชาการให้แก่ตนเอง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และควบคุมตนเองให้อยู่ในกฎระเบียบของทางราชการ มีคุณธรรม จริยธรรมและประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป

คุณลักษณะของครู

ครูดีย่อมเป็นที่พึงปรารถนาของสังคมทั้งนี้เพราะครูคือผู้ที่มีความสำคัญมากต่อการสั่งสอนเยาวชนให้เป็นคนดี เพื่อเป็นพลเมืองดีที่จะพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าทันอารยประเทศในกาลข้างหน้า ดังนั้นผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นครูต้องพยายามกระทำตนให้เป็นครูที่ดีของศิษย์และสังคม โดยครูที่สังคมต้องการจะมีคุณลักษณะที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ตนเองและสังคม พร้อมทั้งช่วยยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครูให้สูงขึ้นด้วย นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูที่ดีไว้หลายท่านดังนี้

พันธ์เพ็ญ หีบเพชร (2540, หน้า 87) กล่าวถึง คุณลักษณะครูที่ดีด้านการสอนไว้ดังนี้ คือ ครูที่ดีจะต้องถ่ายทอดความรู้ได้ตามจุดประสงค์ที่วางไว้ มีการเตรียมการสอน มีการช่วยให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียน โดยมีการเปลี่ยนแปลงไปในพฤติกรรมที่พึงประสงค์

มานิชญ์ บุญญาวัตร (2540, หน้า 16-17) ได้กล่าวถึงลักษณะครูที่สอนดีหรือครูดีของประเทศอังกฤษดังนี้

1. อัยยาสัยดี มีมธุรสวา ยิ้มแย้ม รักใคร่เอ็นดูศิษย์

2. มีการเสริมแรงเป็น
3. มีการประเมินตนเองอยู่เสมอ
4. มีการใช้เทคโนโลยีเป็น
5. ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมกลุ่ม
6. ให้นักเรียนทำงานโครงการเป็น

อุดม อินทรเวศน์วิไล (2540, หน้า 35) กล่าวถึงคุณลักษณะของครูที่ดีตามความคาดหวังของสังคม 4 ประการ คือ

1. ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี
2. ครูต้องเป็นผู้ประพฤติดี
3. ครูต้องเป็นผู้มีความรู้ดี
4. ครูต้องเป็นผู้เสียสละ

สุจริต เพียรชอบ (2540, หน้า 2-4) กล่าวถึงลักษณะของครูไว้หลายลักษณะดังนี้

1. มีความประพฤติดีและมีคุณธรรม
2. เป็นพลเมืองดี
3. มีการอบรม การแนะนำและการปกครองดี
4. มีการสอนที่ดี
5. มีมนุษยสัมพันธ์
6. มีบุคลิกลักษณะที่ดี
7. มีสุขภาพกายและจิตดี
8. งานด้านวิชาการดี

ลักษณะของครูดีที่คนทั่วไปชอบ คือ ครูที่ตั้งใจสอน มีความเข้าใจและเป็นกันเอง มีความยุติธรรม ตรงต่อเวลา เสียสละ และมีเมตตาธรรม นอกจากนี้ยังกล่าวถึงลักษณะครูดีที่นักเรียนชอบ คือ

1. แต่งกายสุภาพเรียบร้อย พุดจาไพเราะอ่อนโยน และมีความเป็นระเบียบ
2. พุดชัดเจน สอนเข้าใจง่าย
3. รัก เมตตา กรุณา และเป็นกันเองกับนักเรียน
4. มีอารมณ์แจ่มใสและร่าเริงอยู่เสมอ
5. มีความขยัน อดทน
6. รักสงบ รักความก้าวหน้า และสนใจในการสอน
7. มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียง
8. สนใจและเอาใจใส่นักเรียน
9. มีวิธีการสอนแปลกๆและมีกิจกรรมที่ดี
10. ใช้เหตุผลในการตัดสินปัญหา

11. มีอารมณ์ขัน
12. มีความประพฤติเรียบร้อย
13. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่
14. มีความรู้ดี
15. มีสุขภาพที่สมบูรณ์

สมน อมรวิวัฒน์ (2540, หน้า 30-32) ได้กล่าวถึงลักษณะของความเป็นครู ไว้ 2 ลักษณะดังนี้

1. รูปลักษณ์ ลักษณะภายนอกที่มองเห็นได้ว่าเป็นครูที่มีลักษณะที่พึงประสงค์มี ความเป็นอยู่ที่กลมกลืนกับสังคมและชุมชนนั้นๆ มี 7 ลักษณะดังต่อไปนี้
 - 1.1 สดชื่น สะอาดตา ครูมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง แต่งกายสะอาด ยิ้มแย้มแจ่มใส
 - 1.2 ตื่นตัว นักเอาเบาสู้ ครูต้องเป็นคนสนใจใฝ่รู้ ตื่นตัว กระฉับกระเฉง รับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความเปลี่ยนแปลงและเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้น
 - 1.3 มั่นใจในตนเองสามารถแสดงออกโดยใช้ภาษาที่ถูกต้อง แสดงความคิดเห็นที่สนับสนุนหรือโต้ตอบอย่างมีเหตุผล
 - 1.4 รัวรอบเนื่องจากได้อ่านมาก ฟังมาก ครูต้องเป็นคนรับรู้อาสา เหตุการณ์ปัญหาและสังคม รู้จักใช้วิจารณญาณวินิจฉัยตามความรู้และประสบการณ์ของตน
 - 1.5 เป็นกัลยาณมิตร มีน้ำใจ มีความใกล้ชิดผูกพันกับศิษย์ และเพื่อนร่วมงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะทางสังคม เป็นที่รักไว้วางใจ
 - 1.6 ฉลาด ครูสามารถใช้ภาษาโต้ตอบกับผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง รับฟังเรื่องราวต่างๆ ได้เข้าใจรวดเร็ว
 - 1.7 สุภาพ กิริยาที่เหมาะสมกับบุคคล กาลเทศะ ไม่พูดจาล่วงเกินหรือก้าวร้าว
2. กิจจะลักษณะ ลักษณะการกิจที่ครูต้องปฏิบัติ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความเจริญ สัมกับความเป็นครู ตามหลักพุทธธรรม เรียกว่า ภาวนา 4 คือ
 - 2.1 กายภาวนา การพัฒนาร่างกาย คือ ฝึกอบรมวิธีปฏิบัติงานกับสิ่งแวดล้อม ในทางที่ถูกต้อง ซึ่งได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ความรู้สึกกรัก ชอบ เกลียดชัง หรือ ความรู้สึกเฉยๆต่อสิ่งเร้า เว้นและลด ละ เลิก การกระทำที่นำโทษ นำไปสู่ความเสื่อม มุ่งพัฒนาการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนและส่วนรวม
 - 2.2 คีลภาวนา การพัฒนาความประพฤติ คือ พัฒนาความประพฤติและจรรยา ของบุคคลให้เป็นไปตามหลักการและระเบียบวินัยที่ถูกต้อง สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่าง เมตตา ซื่อตรง ไม่ล่วงละเมิด จริงใจและใช้สติปัญญา
 - 2.3 จิตภาวนา การพัฒนาจิตใจ คือ การฝึกฝนอบรมจิตใจให้เบิกบานผ่องใส เข้มแข็ง มั่นคง ทำให้คนเป็นมนุษย์ และมีผลต่อบุคลิกภาพของครูอย่างยิ่ง

2.4 ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา คือ การวิเคราะห์ฝึกฝนตนเอง จากภายใน เช่น การสำรวจความรู้สึก ความคิด ความเข้าใจต่อเหตุการณ์และปัญหา โดยไม่ตกเป็นทาสของอคติ คือ ความรัก โลภ โกรธ หลง ฝึกฝนที่จะมองและปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆตามความเป็นจริงที่มันเป็นอยู่ รู้เท่าทัน ความเปลี่ยนแปลง และสามารถใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา

พระเมธี ธรรมภรณ์ (ชาวสุราษฎร์, 2542 หน้า 2) กล่าวว่าครูที่มีคุณลักษณะที่ดีนั้น ต้องมีคุณธรรม 3 ประการ คือ

1. ครูต้องมีปัญญา รู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ดี เพื่อครูจะได้ทำให้ถูกต้อง ดีดี และพอดี
2. ครูต้องมีวิสุทธิ คือ ความบริสุทธิ์ใจในวิชาชีพ ครูต้องสอนเด็กเพื่อประโยชน์ของเด็กเป็นที่ตั้ง ครูต้องมีคุณธรรม คือความบริสุทธิ์ใจในหน้าที่ของตน
3. ครูต้องมีกรุณา คือ ความเห็นใจใคร่จะช่วยเหลือศิษย์ ให้พบแสงสว่างแห่งปัญญา ครูต้องมีความรักให้กับศิษย์ แม้ต้องลงโทษบ้างก็ทำด้วยความรักและหวังดี

สุจิตรา พัฒนะภูมิ (2542, หน้า 7) กล่าวว่า สำนักงานข้าราชการครูให้ความสำคัญเกี่ยวกับคุณภาพครูที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษา จึงได้กำหนดนโยบายและหลักเกณฑ์การประกันคุณภาพครูขึ้น คุณภาพครูที่พึงประสงค์ คือ

1. ด้านการครองตน ได้แก่ ความประพฤติ คุณธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพ ความรับผิดชอบ รักความเป็นครูและรักการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องความเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
 2. ด้านวิชาการ ได้แก่ ความรู้ความสามารถในสาขาวิชาที่สอน ความทันสมัยของวิชาการและความลึกซึ้งในเนื้อหาวิชาการ และความสัมพันธ์ของวิชาที่สอนกับวิชาสาขาอื่น
 3. ด้านการสอน ได้แก่ ความสามารถในการสอน นวัตกรรมการสอน ความขยันและรับผิดชอบต่อการสอน การผลิตและการใช้สื่อเทคโนโลยี การวัดและประเมินผลความสามารถขั้นแนะแหล่งค้นคว้า การสื่อสารกับผู้เรียน การพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง และการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้
 4. ด้านการรู้ภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ
 5. ด้านการร่วมกิจกรรม ร่วมทำงานกับคณะครู บุคลากรในสถานศึกษา ชุมชน และความเป็นผู้นำในการพัฒนา
 6. ด้านการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อติดตามความก้าวหน้าของวิทยาการและสังคมโลก
- อมรวิรัช นาคทรพร (2544, หน้า 3) กล่าวถึงครูยุคปฏิรูป ต้องมีคุณลักษณะดังนี้
1. มีความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสอนแนวใหม่ โดยให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ
 2. มีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาสมัยใหม่ที่มีความเชื่อว่า เด็กทุกคนที่เกิดมาพร้อมด้วยความสามารถตามธรรมชาติหรือพรสวรรค์ที่แตกต่างกัน
 3. มีความรู้เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่เป็นสื่อการเรียนรู้อยู่ยุคใหม่
 4. มีความรู้เกี่ยวกับการวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของตนเอง

ยูพา เพ็ชรฤทธิ์ (ข่าวครูสภา, 2544, หน้า 5) กล่าวถึงคุณลักษณะของครูที่ผู้ปกครองต้องการ มีลักษณะดังนี้

1. เป็นคนกล้าหาญ
2. ประพฤติตัวเหมาะสมกับกลุ่มนักเรียนที่สอน
3. รู้จักเป้าหมายของตนเอง
4. มีการเตรียมและออกแบบสื่อการสอน
5. รู้จักจิตวิทยาของเด็ก
6. ทำแผนการสอนและเตรียมการสอน
7. มีความคิดสร้างสรรค์
8. ให้ความร่วมมือพัฒนาเพื่อนครูด้วยกัน
9. รู้จักการถ่ายทอดและใช้กลวิธีในการสอน

สมเชาว์ เกษประทุม (2545, หน้า 20) กล่าวถึงคุณลักษณะของครูที่นักเรียนต้องการ

คือ

1. มีใจกว้าง เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามและรับฟังความคิดเห็น
2. มีความประพฤติทั้งในและนอกห้องเรียน
3. มีความยุติธรรม ไม่ให้คะแนนลำเอียง
4. ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของนักเรียนมากเกินไป
5. ไม่แต่งตัวฉูดฉาด ฟุ้งเฟ้อ ใส่เสื้อผ้าสั้นหู้หรือใส่น้ำหอมมากเกินไป
6. มีการเตรียมการสอนล่วงหน้า
7. ไม่ปกปิดความรู้แก่ศิษย์
8. ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มเหล้า
9. เข้าห้องสอนตรงเวลาและรักษาเวลาสอน
10. มีอารมณ์ขันและสนุกสนานร่าเริง
11. ไม่บังคับจิตใจนักเรียน
12. ไม่ด่านักเรียนไปถึงพ่อแม่วงศ์ตระกูล
13. มีความเป็นผู้นำคุ้มครองเด็กได้
14. ไม่ผูกพยาบาทนักเรียน
15. ให้นักเรียนได้พูดคุยบ้างไม่บังคับให้เด็กนั่งนิ่งตลอดชั่วโมง
16. ไม่ดูถูกเหยียดหยามนักเรียนที่ยากจนและเรียนไม่เก่ง
17. ไม่พูดจาหยอกล้อนักเรียนมากเกินไปจนเด็กเหลือ
18. ให้คำตอบแก่นักเรียนทุกครั้งที่ถามแม้ตอบไม่ได้ก็ไปค้นคว้ามาให้
19. ขยัน สอนดี ความรู้ดี ไม่หัวเก่า
20. ให้คำแนะนำแก่เด็ก เด็กสามารถปรึกษาเรื่องส่วนตัวได้

อรนุช โพชนุกูล (2545, หน้า 43) กล่าวถึง คุณลักษณะของครูในการจัดการศึกษาให้บรรลุผลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คือ เป็นผู้ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาและเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

1. เป็นผู้ที่มีความเป็นสหวิทยาการ รอบรู้วิทยาการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่สอน
2. เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านวิชาการที่หลากหลายและได้มาตรฐาน
3. เป็นผู้ที่มีความสามารถใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเต็มที่
4. เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายได้
5. เป็นผู้ที่มีใจรักที่จะเป็นครู มีจรรยาบรรณ และเป็นแบบอย่างของนักเรียนใหม่
6. เป็นผู้ที่สามารถสื่อสารได้อย่างน้อย 2 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
7. เป็นผู้ที่มีนวัตกรรมสูง รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักการวิจัย และสรรหาความรู้ใหม่ๆ

เฮลซอง, และวิกส์ (Hessong, & Weeks, 1987, pp.452-457) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีไว้ ดังนี้

1. เป็นผู้มีความรอบรู้ (being knowledge able) มีความรู้ ความเข้าใจในวิชาการต่างๆซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นอย่างดี มีความแม่นยำในวิชาที่สอนตลอดจนวิชาการอื่นๆตามสมควร
2. เป็นผู้มีความอารมณ์ขัน (being humorous) คือ เป็นผู้สามารถสอดแทรกอารมณ์ขันหรือทำให้การสอนสนุกสนาน
3. เป็นผู้มีความยืดหยุ่นผ่อนปรน (being flexible) เป็นการมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ให้เหมาะสมกับการสอนได้ ครูจึงจำเป็นต้องรู้จักยืดหยุ่นในการอบรมสั่งสอนสามารถปรับแผนการเรียนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างดี
4. เป็นผู้มีความตั้งใจทำงานให้ถึงขีดสุด (being upbeat) เป็นผู้ที่ยินดีในธุรกิจทางการสอน จะไม่มองว่าการสอนเป็นเพียงภารกิจที่ต้องรับผิดชอบเท่านั้น แต่จะยินดีเมื่อได้สอนอุทิศเวลาให้กับการทำงานที่ทำอย่างเต็มที่
5. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ (being honest) ความซื่อสัตย์จริงใจเป็นสิ่งที่ทำให้ศิษย์เกิดความเชื่อถือไว้วางใจ และมั่นใจที่จะปฏิบัติหรือกระทำตามคำสั่งของครู
6. เป็นผู้มีความชัดเจน (being clear and concise) สามารถทำให้ผู้ที่สัมพันธ์ด้วยเข้าใจได้ชัดเจน เป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสารทั้งการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน นอกจากนี้การปฏิบัติหน้าที่การงานใดๆก็ต้องปฏิบัติด้วยความชัดเจนโปร่งใส ถูกต้องตามหลักการและระเบียบแบบแผนของทางราชการ
7. เป็นคนเปิดเผย (being open) เป็นคนที่ไม่ทำตัวลึกลับ เจ้าเล่ห์ หน้าไหว้หลังหลอก เต็มใจเปิดเผยให้ผู้อื่นรับรู้ รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ด้วยความเข้าใจในการกระทำของคนเสมอ

8. เป็นผู้มีความอดทน (being patient) เป็นผู้มีความเพียรพยายามหรือขยันขันแข็ง สำหรับครูต้องมีคุณสมบัติข้อนี้เป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะอดทนในเรื่องอื่นๆแล้ว ยังต้องอดทนต่อพฤติกรรมต่างๆของศิษย์อีกด้วย

9. เป็นแบบอย่างที่ดี (being a role model) ครูเป็นบุคคลที่ต้องกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์และสังคม ศิษย์ต้องมีแบบอย่างที่ถูกต้องดีงาม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตน

10. เป็นผู้สามารถประยุกต์ทฤษฎีไปปฏิบัติได้ (being able to relate theory to practice) การนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนไปใช้ให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพนั้น บางครั้งสภาพการณ์จริงไม่เหมือนกับทฤษฎีที่เรียนมา ครูต้องสามารถประยุกต์ทฤษฎีไปใช้ได้อย่างเหมาะสม

11. เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง (being self confident) กล้าตัดสินใจโดยสามารถเลือกวิถีทางที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาต่างๆหรือวิธีทางที่ดีที่สุดในการกระทำต่างๆครูต้องพัฒนาเชื่อมั่นในตนเอง โดยการสั่งสมประสบการณ์ต่างๆโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการสอนให้มากที่สุด ครูต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนสอนด้วย

12. เป็นผู้มีความสามารถในศิลปะวิทยาการหลายๆด้าน (being diversified) ครูที่ประสบความสำเร็จ จะต้องมีความรู้และสามารถในวิทยาการอื่นๆ ด้วยความพิเศษเป็นความสามารถเฉพาะตัว ที่ช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูอาจจะต้องใช้ เพื่อช่วยให้งานในหน้าที่ครูมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

13. เป็นผู้แต่งกายเหมาะสมและมีสุขอนามัยส่วนบุคคลดี (being well groomed and hygiene) ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อยและสะอาดอยู่เสมอ สวมใส่เสื้อผ้าถูกกาลเทศะเหมาะสมกับความเป็นครู หรือแต่งกายตามรูปแบบที่ทางสถานศึกษากำหนด นอกจากนี้สุขอนามัยส่วนบุคคลของครูก็เป็นสิ่งสำคัญ ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจ สุขภาพของครูจึงมีผลให้การสอนประสบความสำเร็จด้วยดี

คลาร์ค (Clark, 1995, pp.4-6) ได้เสนอคุณลักษณะครูที่ดีในด้านต่างๆดังนี้

1. ด้านการสอน โดยพิจารณาจากกระบวนการสอนและผลการสอน โดยกล่าวว่า นักเรียนจะได้ผลการเรียนที่ดี ถ้าครูใช้เวลาในการทำงานกับเพื่อนครูมากกว่าทำคนเดียว จะทำให้เกิดความแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งส่วนที่สำคัญ คือ การให้ความรู้การตั้งคำถาม และการตอบสนองต่อนักเรียนเมื่อนักเรียนตอบคำถาม

2. ด้านการคิดของครู มีความสำคัญในการสอน และเป็นพื้นฐานที่สำคัญมากของครู เพราะเกี่ยวข้องกับ การวางแผน การตัดสินใจ และมีผลต่อพฤติกรรมอื่นๆ เพราะครูต้องเป็น นักสังเกต นักวิเคราะห์ สามารถจัดลำดับการปฏิบัติงานที่มีผลต่อเนื่องสัมพันธ์กันได้

3. ด้านความรู้ของครู ความรู้ที่จำเป็นของครู คือ มีความรู้ในเนื้อหาวิชา มีความรู้

ในความเป็นครูทั่วไป มีความรู้เรื่องหลักสูตร มีความรู้ในวิธีสอนตามเนื้อหา มีความรู้ในเรื่องนักเรียนและคุณลักษณะของนักเรียน มีความรู้ในบริบททางการศึกษา และมีความรู้ในเป้าหมายการศึกษาและค่านิยมต่างๆ

ฮอย, และมิสเกล (Hoy, & Miskel, 1996, pp.328-329) กล่าวว่า การสอนเป็นระดับมืออาชีพซึ่งคุณลักษณะในความเป็นครูนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ

1. ด้านความรู้ (knowledge) เป็นพื้นฐานที่จำเป็นมาก ความรู้ได้จากการศึกษาและการฝึกฝน ซึ่งความรู้นั้นต้องจัดอย่างเป็นระบบในตัวเอง และมีความเข้าใจในระบบจะมีความจำเพาะเจาะจง สามารถแก้ปัญหาที่ซับซ้อนและลึกซึ้งได้
2. ด้านความเป็นระเบียบและการควบคุม (regulations and control) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการควบคุมตนเองเพราะเป็นผู้ที่สามารถทำสิ่งต่างๆได้เองตามกรอบความรู้ที่ตนมีความชำนาญการ และรับการตรวจสอบจากมืออาชีพด้วยกันได้
3. มีระบบการนึกคิดที่ดี (ideology) ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ในการเกิดค่านิยมครูอาชีพ เช่น การคำนึงถึงการพัฒนาให้นักเรียน การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นต้น
4. ความสัมพันธ์ร่วมกัน (association) กลุ่มมืออาชีพมักมีความสัมพันธ์อย่างเพื่อนในการที่ครูอาชีพเต็มใจปฏิบัติสัมพันธ์กัน จะทำให้ผลการตัดสินใจและการปฏิบัติงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพมาก

คลิกแชง, และเบนเนอร์ (Cruickshank, & Bainer, 1999, pp.307-321) กล่าวว่าครูที่มีประสิทธิภาพมีลักษณะในการปฏิบัติตนดังนี้

มีความกระตือรือร้น มีอารมณ์ขัน รู้สึกอบอุ่นเมื่อเข้าใกล้ เชื่อถือไว้วางใจได้ มีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าเพื่อความสำเร็จ รู้จักสนับสนุนให้นักเรียนได้รับความพึงพอใจ ทำงานให้เหมือนกับนักธุรกิจ มีความยืดหยุ่น และเป็นผู้มีความรู้ในสาขาที่สอน

จากการศึกษาคุณลักษณะของครู จากคำரா เอกสาร และนักการศึกษาหลายๆท่านสรุปได้ว่า คุณลักษณะของครูจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ คือ ความรู้ดี บุคลิกภาพดี คุณสมบัติส่วนตัวดี มีอารมณ์ขัน ความสามารถในการสอนดี มีการปกครองที่ดี ความประพฤติดี จรรยาและคุณธรรมสูง มนุษย์สัมพันธ์ดี มีความยุติธรรม เสียสละ มีความรัก เมตตากรุณาต่อศิษย์ มีความรับผิดชอบและมีระเบียบวินัย มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาทั้งตนเอง นักเรียน และกระบวนการเรียนการสอนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539

นอกจากคุณลักษณะของครูตามที่กล่าวถึงในเบื้องต้นแล้ว หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ยังได้กำหนดคุณลักษณะของครูในลักษณะต่างๆกัน เช่น ระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539 และเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา เป็นต้น

ดิน ปรัชญพฤทธิ (2542, หน้า 87) กล่าวว่า จรรยาบรรณ หมายถึง ศาสตร์ และ หลักการเกี่ยวกับศีลธรรม เป็นความรับผิดชอบทางสังคม จรรยาบรรณเป็นเรื่องเกี่ยวกับ ความรู้สึก ที่ว่าอะไรถูก อะไรผิด

ในจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539 ทั้ง 9 ข้อ มีทั้งข้อห้ามและข้อที่ควรปฏิบัติ และ ประพฤติตนของครู โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อศิษย์ซึ่งเป็น “ลูกแก้ว” สำคัญของอาชีพครูอีกทั้ง คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสังคม ซึ่งจรรยาบรรณครูมีดังนี้

จรรยาบรรณข้อที่ 1 ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า หมายถึง การตอบสนองความต้องการ ความถนัด ความสนใจของศิษย์อย่างจริงจัง สอดคล้องกับการเคารพ การยอมรับ การนำไปสู่การพัฒนารอบด้านอย่างเท่าเทียมกัน

จรรยาบรรณข้อที่ 2 ครูต้องอบรม สั่งสอน ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะและ นิสัยที่ถูกต้องดีงามให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ หมายถึง การ ดำเนินงานตั้งแต่การเลือกกำหนดกิจกรรมการเรียนที่มุ่งผลต่อการพัฒนาในตัวศิษย์อย่างแท้จริง การจัดให้ศิษย์มีความรับผิดชอบและเป็นเจ้าของการเรียนรู้ตลอดจนการประเมินร่วมกับศิษย์ใน ผลของการเรียนและการเพิ่มพูนการเรียนรู้ภายหลังบทเรียนต่างๆด้วยความปรารถนาที่จะให้ ศิษย์แต่ละคนและทุกคนพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพและตลอดไป

จรรยาบรรณข้อที่ 3 ครูต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ ทั้งทาง กาย วาจา และจิตใจ หมายถึง การแสดงออกอย่างสม่ำเสมอของครูที่ศิษย์สามารถสังเกตเห็นได้เอง และเป็น การแสดงที่เป็นไปตามมาตรฐานแห่งพฤติกรรมระดับสูง ตามค่านิยม คุณธรรม และวัฒนธรรมอันดีงาม

จรรยาบรรณข้อที่ 4 ครูต้องไม่กระทำความเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์ หมายถึง การตอบสนองต่อศิษย์ใน การลงโทษ หรือให้รางวัล หรือการกระทำอื่นใดที่นำไปสู่การลดหรือเพิ่มพฤติกรรมของศิษย์ไปสู่ทางที่พึง ปรารถนา

จรรยาบรรณข้อที่ 5 ครูต้องไม่แสวงหาประโยชน์อันเป็นอามิสสินจ้างจากศิษย์ ใน การปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ และไม่ใช้ศิษย์กระทำการใดๆอันเป็นการหาประโยชน์ให้แก่ตนโดย มิชอบ หมายถึง การไม่กระทำการใดๆที่จะได้มาซึ่งผลตอบแทนเกินสิทธิที่พึงมีพึงได้จาก การปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบตามปกติ

จรรยาบรรณข้อที่ 6 ครูย่อมพัฒนาตนเองทั้งในด้านอาชีพ ด้านบุคลิกภาพและ วิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิชาการ เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอยู่เสมอ หมายถึง การศึกษาค้นคว้า ริเริ่มสร้างสรรค์ ความรู้ใหม่ให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์ และทันต่อ การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี สามารถพัฒนา บุคลิกภาพและวิสัยทัศน์

จรรยาบรรณข้อที่ 7 ครูย่อมรักและศรัทธาในอาชีพครู เป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพครู หมายถึง การแสดงออกด้วยความชื่นชมและเชื่อมั่นในอาชีพครู ด้วยความตระหนักว่า อาชีพนี้จะเป็นอาชีพที่มีเกียรติ มีความสำคัญและจำเป็นต่อสังคม ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจและภูมิใจ รวมทั้งปกป้องเกียรติภูมิของอาชีพครู เข้าร่วมกิจกรรมและสนับสนุนองค์กรวิชาชีพครู

จรรยาบรรณข้อที่ 8 ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลครูและชุมชนในทางสร้างสรรค์ หมายถึง การให้ความร่วมมือ แนะนำ ปรีกษาช่วยเหลือแก่เพื่อนครูทั้งเรื่องส่วนตัว ครอบครัว และการทำงานตามโอกาสอย่างเหมาะสม รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยการให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางวิธีการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชน

จรรยาบรรณข้อที่ 9 ครูพึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย หมายถึง การริเริ่มดำเนินกิจกรรม สนับสนุนส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย โดยรวบรวมข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์ เลือกสรร ปฏิบัติตนและเผยแพร่ ศิลปะ ดนตรี กีฬา การละเล่น อาหาร เครื่องแต่งกาย ฯลฯ เพื่อใช้ในการเรียนการสอน การดำรงชีวิตและสังคม

สรุปได้ว่า จรรยาบรรณครูเปรียบเสมือน “ศีลธรรม” ของครู จรรยาบรรณครูเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของครู เพื่อให้ครูซึ่งมีหน้าที่พัฒนานักเรียนตระหนักเห็นความสำคัญ และประพฤติปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณครูให้เป็นปกตินิสัย ซึ่งถ้าครูสามารถประพฤติปฏิบัติตนได้ตามจรรยาบรรณครูแล้ว สังคมก็จะศรัทธาและให้ความเลื่อมใสและให้ความสำคัญแก่อาชีพครูอันจะนำไปสู่การมีเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพครู

เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (2545, หน้า 24-25) ในหมวด 7 เกี่ยวกับ ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา มาตรา 52 กล่าวว่า ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบกระบวนการผลิตการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อมและมีการเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่ และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2544, หน้า 28-57) ได้กำหนดเกณฑ์เพื่อให้ครูได้ปฏิบัติตนและปฏิบัติงานในหน้าที่ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู พ.ศ. 2537 รวม 11 มาตรฐาน และเพื่อให้พัฒนาวิชาชีพครูเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องตามบทบาทบัญญัติของ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงกำหนดเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูเพิ่มเป็น 12 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ คือ การศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาตนเอง การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการ ที่องค์กรหรือหน่วยงานจัดขึ้น เช่น การประชุม การอบรม การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ ดังนั้นผู้ที่เป็นครูนั้นจะต้องเป็นผู้นำในการพัฒนาวิชาชีพครู โดยพิจารณาจาก

1. การเป็นกรรมการ อนุกรรมการหรือคณะทำงานขององค์กรสมาคม ชุมนุมที่ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครู นอกเหนือจากที่ทางราชการจัดตั้ง
2. เป็นวิทยากรการประชุม อบรม สัมมนา หรือจัดกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครู
3. เป็นผู้จัดทำและเสนอรายงานทางวิชาการในการประชุม อบรม สัมมนา
4. มีผลงานทางวิชาการเผยแพร่อยู่เสมอ

มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติการต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียน คือ การเลือกอย่างชาญฉลาดด้วยความรักและความหวังดีต่อผู้เรียนดังนั้นในการเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ครูต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นหลัก

ดังนั้นผู้ที่เป็นครูนั้นต้องตัดสินใจปฏิบัติงานทุกด้านในหน้าที่ครูให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน และส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน โดยพิจารณาจาก

1. กิจกรรมทุกอย่างมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาการของผู้เรียน
2. กิจกรรมและงานในหน้าที่ส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนทุกด้าน
3. กิจกรรมและการปฏิบัติงานต่าง ๆ แสดงถึงความสัมพันธ์ในการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ให้ส่งผลถึงตัวผู้เรียนอย่างชัดเจน

มาตรฐานที่ 3 มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ หมายถึง การใช้ความพยายามอย่างเต็มความสามารถของครูที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุดตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการโดยวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหาความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนปรับเปลี่ยนวิธีการสอนที่จะให้ได้ผลดีกว่าเดิม รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเป็นระบบ ดังนั้น ผู้ที่เป็นครูต้องมีการแก้ไขข้อบกพร่องและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้สูงขึ้นเต็มขีดความสามารถของแต่ละคนอย่างเป็นระบบ โดยพิจารณาจาก

1. ตรวจสอบข้อบกพร่อง วิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยของผู้เรียนเป็นรายคน เป็นรายสมรรถภาพ
2. จัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสม เต็มตามศักยภาพตามลำดับขั้นการพัฒนา

3. ตอบสนองความถนัด ความสนใจของผู้เรียนรายบุคคล โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายแบบ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐานที่ 4 พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติให้เกิดผลจริง หมายถึง การเลือกใช้ปรับปรุงหรือสร้างแผนการสอน บันทึกการสอน หรือเตรียมการสอนในลักษณะอื่นที่สามารถนำไปใช้ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ดังนั้น ครูที่มีคุณภาพจะต้องสร้างและพัฒนาแผนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียน ได้ค้นคว้าคำตอบด้วยตนเอง โดยพิจารณาจาก

1. แผนการสอนที่สร้างและพัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบต่างๆครบถ้วน สัมพันธ์กัน
2. แผนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติและค้นหาคำตอบด้วยตนเอง
3. แผนการสอนมีความสอดคล้องกับความสามารถกับผู้เรียน และข้อจำกัดของสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 5 พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ หมายถึง การประดิษฐ์คิดค้น การผลิตเลือกใช้ ปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ เอกสารสิ่งพิมพ์ เทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ดังนั้น ครูต้องมีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ มีการประดิษฐ์คิดค้น ผลิตและปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนที่มีผลต่อการเรียนรู้และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิดค้น ผลิต และใช้สื่อการเรียนการสอน
2. สื่อการเรียนการสอนได้มาจากวัสดุในท้องถิ่น
3. มีการประเมินผลการใช้สื่อและปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
4. เผยแพร่ผลการใช้สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ได้ผลแล้ว

มาตรฐานที่ 6 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จ ในการแสวงหาความรู้ตามสภาพความแตกต่างของบุคคลด้วยการปฏิบัติจริง และสรุปความรู้ทั้งหลายด้วยตนเอง ก่อให้เกิดค่านิยมและนิสัยในการปฏิบัติจนเป็นบุคลิกภาพถาวรติดตัวผู้เรียนตลอดไป ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น ครูต้องยึดกระบวนการและการสร้างนิสัยที่ดีให้เกิดแก่ผู้เรียน ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนค้นหาความรู้และพัฒนาความรู้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการใช้สถานการณ์ต่างๆอย่างหลากหลาย
2. ผู้เรียนมีโอกาสเลือกและปฏิบัติงานตามศักยภาพของตน
3. ผู้เรียนมีการประเมินและปรับปรุงตนเอง
4. จัดการเรียนการสอนที่เน้นการสร้างนิสัยการปฏิบัติตน จนเป็นบุคลิกภาพถาวรติดตัวผู้เรียนตลอดไป

มาตรฐานที่ 7 รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างมีระบบ หมายถึง การรายงานผลการพัฒนาผู้เรียนที่เกิดจากการปฏิบัติการเรียนการสอนให้ครอบคลุมสาเหตุ ปัจจัยและการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ครูจึงต้องรายงานการพัฒนาคุณภาพที่แสดงถึง การพัฒนาผู้เรียนจำแนกเป็นรายบุคคลโดยพิจารณาจาก

1. ข้อมูลสภาพปัญหา ความต้องการและเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนที่จำแนกเป็นรายบุคคล
2. เทคนิควิธีการและนวัตกรรมที่นำเสนอในการพัฒนาผู้เรียนสนองตอบต่อสภาพ ความแตกต่าง ความสนใจและความต้องการของผู้เรียนรายบุคคล
3. รายงานผลการใช้เทคนิค วิธีการ หรือนวัตกรรมที่แสดงถึงพัฒนาการของผู้เรียนรายบุคคล
4. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาผู้เรียนรายบุคคล

มาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน หมายถึง การแสดงออก การประพฤติ และปฏิบัติในด้านบุคลิกภาพทั่วไป การแต่งกาย กิริยา วาจาและจริยธรรมที่ เหมาะสมกับความเป็นครูอย่างสม่ำเสมอที่ทำให้ผู้เรียนเลื่อมใสศรัทธาและถือเป็นแบบอย่าง โดยครูต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีจนผู้เรียนเกิดศรัทธาและปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดี เลือกรสแล้วเป็นปกตินิสัยโดยพิจารณาจาก

1. เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของครูที่อยู่ในสถานศึกษา
2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตัดสินใจเลือกพฤติกรรมของตนเอง
3. เสริมแรงทางบวกแก่ผู้เรียน
4. เผยแพร่วิธีการที่ถูกต้องในการสร้างคุณธรรม

มาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การตระหนัก ถึงความสำคัญ รับฟังความคิดเห็น ยอมรับในความรู้ความสามารถ ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของเพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของ สถานศึกษาและร่วมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ดังนั้นผู้ที่เป็นครูต้องให้ความร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาและมุ่งมั่นพัฒนางานและสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ จนเป็นนิสัยโดยพิจารณาจาก

1. การเป็นผู้นำในการพัฒนาตามเป้าหมายอย่างครอบคลุมและสัมพันธ์กับงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. การเป็นผู้นำในการพัฒนางานอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ
3. การช่วยเหลือและพัฒนาผู้เรียน
4. การประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองและของกลุ่มแล้วนำมาปรับปรุงพัฒนางาน

มาตรฐานที่ 10 ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน หมายถึง การตระหนักถึงความสำคัญ รับฟังความคิดเห็นยอมรับในความรู้ความสามารถของบุคคลอื่นในชุมชนและร่วมปฏิบัติงานเพื่อพัฒนางานของสถานศึกษาให้ชุมชนและสถานศึกษายอมรับซึ่งกันและกัน และปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ โดยพิจารณาจาก

1. การเป็นผู้นำในการวางแผนพัฒนาชุมชนที่ครอบคลุม และสัมพันธ์กับงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. การเป็นผู้นำในการพัฒนางาน ทำให้งานมีประสิทธิภาพเป็นระบบ
3. ช่วยเหลือและพัฒนาผู้ร่วมงาน
4. ประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองและของกลุ่มแล้วนำผลมาปรับปรุงพัฒนางาน

มาตรฐานที่ 11 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา หมายถึง การค้นหาสังเกตจดจำ และรวบรวมข้อมูลข่าวสารตามสถานการณ์ของสังคมทุกด้าน โดยเฉพาะสารสนเทศเกี่ยวกับวิชาชีพครู สามารถวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและใช้ข้อมูลประกอบการแก้ปัญหาพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม ในการแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนานั้น ครูต้องสามารถจัดระบบข้อมูลข่าวสารนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เป็นปกตินิสัย โดยพิจารณาจาก

1. การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร
2. การให้บริการข้อมูลข่าวสาร
3. การนำข้อมูลข่าวสารไปใช้ในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

มาตรฐานที่ 12 สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์ คือ การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการนำเอาปัญหาหรือความจำเป็นในการพัฒนาต่างๆที่เกิดในการเรียนและการจัดกิจกรรมอื่นๆในโรงเรียนมากำหนดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาของผู้เรียนที่ถาวร ดังนั้น ครูต้องสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์ ครูจำเป็นต้องมองมุมต่างๆของปัญหาแล้วค้นมุมมองของปัญหาไปในทางการพัฒนา กำหนดเป็นกิจกรรมในการพัฒนาผู้เรียนครูจึงต้องเป็นผู้มองมุมบวกในสถานการณ์ต่างๆได้ กล้าที่จะเผชิญปัญหาต่างๆด้วยอารมณ์หรือแง่บวกแบบตรงตัว สามารถมองเห็นทุกโอกาสมองเห็นแนวทางที่นำสู่ผลก้าวหน้าของผู้เรียน และสร้างกิจกรรมการเรียนรู้จากปัญหาหรือความจำเป็นในการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องโดยพิจารณาจาก

1. มีการพิจารณา นำเสนอองค์ประกอบ ตัวแปรที่เกี่ยวข้องทั้งระบบ
2. ให้ผู้เรียนรู้จักผลกระทบของการกระทำของตน ประเมินการแสดงของตนว่ามีผลดี มีจริยธรรม ความงามมากน้อยเพียงใด
3. ให้ผู้เรียนสร้างแนวทางในการพัฒนาตน เพื่อป้องกันปัญหาและวิกฤติที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างถาวร

สรุปเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู เป็นเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานในหน้าที่ของครู เป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินตนเอง และให้ผู้อื่น เช่น ผู้บริหาร คณะครู เป็นผู้ประเมิน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพของครูให้สูงขึ้น จากผลการประเมินจะเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองและพัฒนางานในหน้าที่ของครู เมื่อครูได้รับการพัฒนาผลที่จะได้รับ คือ ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และมีคุณภาพทางการศึกษาที่สูงขึ้น

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีภารกิจหลักที่สำคัญ ตามกฎกระทรวง ว่าด้วยการแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2548 ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 การศึกษาในระบบที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แบ่งออกเป็นสามระดับ

(1) การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา โดยปกติเป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุสามปีถึงหกปี เพื่อเป็นการวางรากฐานชีวิตและการเตรียมความพร้อมของเด็ก ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพและการอยู่ร่วมในสังคม

(2) การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งวางรากฐานเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐานโดยปกติใช้เวลาเรียนหกปี

(3) การศึกษาระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ ดังนี้

(ก) การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านต่าง ๆ ต่อจากระดับประถมศึกษาเพื่อให้รู้ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเองทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนความสามารถในการประกอบอาชีพตามควรแก่วัย โดยปกติใช้เวลาเรียนสามปี

(ข) การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อหรือการประกอบอาชีพรวมทั้งการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางสังคมที่จำเป็น โดยปกติใช้เวลาเรียนสามปี

ข้อ 2 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามข้อ 1 (3) (ข) แบ่งเป็นสองประเภท ดังนี้

(1) ประเภทสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามความถนัด ความสนใจศักยภาพ และความสามารถพิเศษเฉพาะด้านเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

(2) ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพให้เป็นกำลังแรงงานที่มีฝีมือ หรือศึกษาต่อในระดับอาชีวศึกษาชั้นสูงต่อไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 รับผิดชอบดำเนินการจัดการศึกษาในหลายระดับ จำนวน 4 อำเภอ คือ อำเภอเมืองลพบุรี อำเภอโคกสำโรง อำเภอลำลูกขันและอำเภอบ้านหมี่ ประกอบด้วย โรงเรียน จำนวน 239 โรงเรียน จำแนกเป็นโรงเรียนรัฐบาล 207 โรงเรียน โรงเรียนเอกชน 32 โรงเรียน มีบุคลากรที่เป็นครูผู้สอน 3,980 คน จำแนกเป็นครูผู้สอนโรงเรียนรัฐบาล จำนวน 2,912 คน ครูโรงเรียนเอกชน จำนวน 1,068 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1, 2549, หน้า 1-12)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ชูชาติ รักรวงศ์ (2540, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของครูประถมศึกษาตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ครูปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ ข้อที่ปฏิบัติมากที่สุดเป็นอันดับแรก คือ การสนับสนุนหรือจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ส่วนครูกับผู้บริหารโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ไม่แตกต่างกัน

ปัญญาพร พิพัฒน์วงศ์ (2540, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดกรมสามัญศึกษา ตามเกณฑ์การสร้างคุณภาพชีวิตการทำงาน ผลการวิจัยพบว่า ครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดกรมสามัญศึกษามีความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง

นัยนา ขนนเวช (2540, หน้า 92-96) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของครูอนุบาลในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ครูโรงเรียนอนุบาล ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนอนุบาล สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตการศึกษา 1 ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ ด้านกระบวนการสอน ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ด้านบุคลิกลักษณะสุขภาพทางกาย ด้านบุคลิกภาพทางสุขภาพจิต และด้านการพัฒนาตนเอง

จันทร์จา กอบไทย (2541, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานของครูโรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรีตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน และเปรียบเทียบการปฏิบัติงานของครู จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของ

โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานของครูโรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

จำเนียร พลหาญ (2541, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของครูสภา พ.ศ. 2537 ของข้าราชการครู สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ตามเกณฑ์มาตรฐาน วิชาชีพครูของครูสภา พ.ศ. 2537 ของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและการปฏิบัติหน้าที่โดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูดีเด่นมีระดับการปฏิบัติหน้าที่ตามเกณฑ์มาตรฐาน วิชาชีพครูของครูสภา พ.ศ. 2537 มากกว่าครูสายผู้สอนทุกมาตรฐาน

ไพรวิน จงรักดี (2541, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ประถมศึกษาในสังกัดมอดุสสาหกรรม จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงาน วิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดมอดุสสาหกรรม จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามกลุ่มประสบการณ์ พบว่า การปฏิบัติงานวิชาการโดยรวมและ รายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชุตริ พุทธเจริญ (2542, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทผู้บริหารโรงเรียนใน การพัฒนาจรรยาบรรณครู ในสังกัดเทศบาล ผลการวิจัยพบว่า มีการปฏิบัติเกี่ยวกับการ พัฒนาจรรยาบรรณครู สังกัดเทศบาล ในระดับมากที่สุด ด้านการส่งเสริมให้ครูรักและศรัทธา ในวิชาชีพครูและเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพครู ส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองในด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพ วิสัยทัศน์ ให้ทันต่อวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ส่งเสริมให้ครู ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และให้ความรักและเมตตาศิษย์ เอาใจใส่ ช่วยส่งเสริมให้กำลังใจในการเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า ส่วนปัญหาในการพัฒนาจรรยาบรรณ ครูสังกัดเทศบาล พบว่า มีปัญหาหลักในด้านจำนวนหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล ส่วนปัญหาใน ระดับปานกลาง คือ ครูในองค์กรขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดความสนใจเกี่ยวกับกิจกรรม ในเรื่องจรรยาบรรณครู

รพีพรรณ อินทราเวช (2542, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ ครูใหญ่โรงเรียนอนุบาลเอกชนตามทัศนะของผู้ปกครองนักเรียนในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัย พบว่า ครูใหญ่โรงเรียนอนุบาลเอกชนควรมีลักษณะดังนี้ ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับ พัฒนาการของเด็กระดับอนุบาล ความรู้เกี่ยวกับหลักการจัดการศึกษาอนุบาล ความรู้ด้าน จิตวิทยาการศึกษา ความรู้เกี่ยวกับงานในความรับผิดชอบ มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาเอกอนุบาลหรือปฐมวัย และมีความรู้ที่จะสามารถแนะนำการสอนแก่ครูได้ บุคลิกภาพที่ควรมี คือ การควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ การมีวาจาสุภาพอ่อนโยน มีความ ยุติธรรม มีคุณธรรมที่ตั้งงามเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม การยอมรับฟังความคิดเห็นของครู มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีอุปนิสัยว่าเรียงแจ่มใสไม่เคร่งเครียด มีการบริหารงานโดยมี

ความเข้าใจในนโยบายและวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาอนุบาล และสรรหาและคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณภาพมาเป็นครูสอนอนุบาล และมีการแนะนำผู้ปกครองนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่สามเพื่อการศึกษาต่อระดับประถมศึกษา

สุชาติ นำประสานไทย (2542, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาวิสัยทัศน์ด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. วิสัยทัศน์ด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในระดับปานกลาง

2. ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดกาญจนบุรีที่มีสถานภาพส่วนตัวแตกต่างกัน จะมีวิสัยทัศน์ด้านคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในระดับต่างกัน

เชาว์รัตน์ รัตน์ประโลม (2542, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ความ คิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิรูปการศึกษา ส่วนใหญ่อยู่ในระดับ มากที่สุด ปัจจัยที่อยู่ในระดับมากที่สุด 4 อันดับแรกของแต่ละด้านมี ด้านพัฒนาโรงเรียน คือ ปัจจัยทางด้านการนำสื่อเทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน ความเพียงพอของ อุปกรณ์ ห้องเรียน และความพร้อมของห้องสมุด ด้านพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา คือ การดำเนินการตามโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา หรือ โครงการโรงเรียนสีขาวการสนับสนุนให้ครูอาจารย์เข้ารับการศึกษาเพื่อให้นำมาพิจารณา ปฏิบัติงาน และความเพียงพอของครูอาจารย์และลูกจ้างในการปฏิบัติงาน ด้านการพัฒนา หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน คือ การสนับสนุนให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี ทันสมัยมาจัดการเรียนการสอน การเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ด้านการ พัฒนาระบบการบริหารและการจัดการของโรงเรียน คือ ความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียนที่ จะทำให้โรงเรียนเป็นเลิศ ตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ งบประมาณ ที่กรมสามัญศึกษาจัดให้ตามโครงการปฏิรูปการศึกษา รวมไปถึงการจัดการและบริหารงาน บุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของบุคลากรในโรงเรียนและการบริหารโรงเรียนให้มี ระบบการบริหารงานที่มีคุณภาพ

ประสงค์ ภูมิพันธ์ (2542, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการตามเกณฑ์ มาตรฐานวิชาชีพครูของข้าราชการครูโครงการคุรุทายาท ในเขตการศึกษา 3 ผลการวิจัย พบว่า ข้าราชการครูคุรุทายาท มีพฤติกรรมการตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู 11 มาตรฐาน โดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนมาตรฐานที่ 1 มาตรฐานที่ 3 มาตรฐานที่ 4 มาตรฐานที่ 7 มี พฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง

มยุรี เศวตน้อย (2542, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะของครูที่ดีตามแนวคิดของ นักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะครูที่ดี คือ

ด้านบุคลิกภาพ ครูควรรับผิดชอบหน้าที่ มีความรู้ดี แต่งกายสะอาด สุภาพ ยิ้มแย้ม แจ่มใสมีอารมณ์ดี ด้านวิชาชีพครู ครูควรวางตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี สอนดี สอนให้นักเรียน แก้ปัญหาได้ มีประชาธิปไตย และด้านคุณธรรม จริยธรรม ครูควรเป็นผู้ให้คำปรึกษา ให้ความยุติธรรม ให้อภัย เห็นคุณค่าของศิษย์ มีความซื่อสัตย์สุจริต และเมตตากรุณาต่อศิษย์ทุกคน

ภคินีลำดวน สิริชานันท์ (2543, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของครูผู้สอนตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียนและนักเรียนในสังกัดวัดสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการโรงเรียนและนักเรียน เห็นว่าครูผู้สอนควรมีลักษณะที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านวิชาชีพ ด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในระดับมาก แต่ผู้บริหารโรงเรียนเห็นว่าครูผู้สอนควรมีลักษณะที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมเป็นรายด้าน 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านวิชาการ ด้านส่วนตัว และด้านคุณธรรม จริยธรรม

เกศราภรณ์ วิทยไพจิตร (2544, หน้า 68-69) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่ครูพึงประสงค์ 7 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านผู้นำ ด้านบุคลิกภาพ ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านครอบครัวและส่วนตัว และในระดับมาก ได้แก่ ด้านความรู้ความสามารถ ด้านความรู้วิชาการและวิชาชีพ
2. การเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้ง 7 ด้าน ของผู้บริหารตามการรับรู้ของครูประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ อายุ และประสบการณ์การทำงาน พบว่าไม่แตกต่างกัน

กมล ศรีมาตร (2544, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนในทัศนะของครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนมาตรฐานที่ 19 ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี ตามความคิดเห็นของครูอยู่ในระดับมากและมีแนวโน้มไปทางระดับมากที่สุด
2. คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนตามมาตรฐานที่ 20 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ ตามความคิดเห็นของครู อยู่ในระดับมากและมีแนวโน้มไปทางระดับปานกลาง

ถวิล อนันตพงศ์ (2544, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติงานตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง มีการปฏิบัติงานตามแนวปฏิรูปการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ใน

ระดับมาก ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ทำงาน วุฒิการศึกษา และปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา ไม่แตกต่างกัน

วิชิต จิตรจักร (2544, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะของครูดีเด่น ตามทัศนะของครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน การแสวงหาและการใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา การตัดสินใจ การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียน การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ ความมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ และการปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาอยู่เสมออยู่ในระดับสำคัญมาก ส่วนการพิจารณาตามประสบการณ์ พบว่า การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่นอย่างสร้างสรรค์ ความมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ การแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา การพัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง และการปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพอยู่เสมออยู่ในระดับมาก

สมเกียรติ กาญจนหงษ์ (2544, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของพนักงานครูเทศบาล สังกัดเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า พนักงานครูเทศบาลโดยรวม ผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด มีการปฏิบัติตามอยู่ในระดับมาก

สุนทรภรณ์ หาญคำภา (2544, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การเตรียมความพร้อมวิธีการ และเทคนิคการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของครูดีเด่นในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเตรียมความพร้อมการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพของครูดีเด่น มีความตระหนักถึงความสำคัญของแนวทางการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพของครูที่กรมสามัญศึกษาได้กำหนด ซึ่งวิธีการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพของครูดีเด่นที่สำคัญที่สุดที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ

จันทร์ทัย สุพัฒนานนท์ (2545, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูผู้สอนในยุคปฏิรูปการศึกษา ตามความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม คาดหวังในเรื่อง การให้ความรักและเอาใจใส่ต่อศิษย์เท่าเทียมกัน อุทิศตนและเวลาเพื่อส่งเสริมและพัฒนานักเรียนในทุกๆด้าน และมีความสามารถในการปลูกฝังความมีระเบียบวินัยเพื่อการนำไปใช้ในการแก้ปัญหาสังคมได้

2. คุณลักษณะส่วนตัว คาดหวังในเรื่อง การมีภาวะผู้นำในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหาได้ มีการพัฒนาการเรียนรู้ ที่มุ่งให้ผู้เรียนพึ่งตนเอง คิดเอง ปฏิบัติเอง และตัดสินใจ

ได้เอง มีเจตคติที่ดีทั้งต่อผู้เรียนและเพื่อนร่วมงาน มีความสามารถในการทำงานร่วมกัน เป็นทีม

3. คุณลักษณะด้านวิชาชีพ คาดหวังในเรื่อง การเลือกใช้กิจกรรมที่เหมาะสมและสนองความต้องการของผู้เรียน การจัดระบบการบริหารงาน การเก็บรวบรวมข้อมูลและการสื่อสารสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาหลักสูตรให้สนองความต้องการ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน

อุทุมพร ไสภากย์ (2545, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารกับครูผู้สอน ครูชายกับครูหญิง ครูที่มีประสบการณ์ทำงานมากกับครูที่มีประสบการณ์ทำงานน้อยมีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูไม่แตกต่างกัน

ชนิษฐา จินดากุล (2546, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะของผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนทางเลือก ผลการวิจัยพบว่า

ผู้บริหารโรงเรียนทางเลือกมีคุณลักษณะผู้นำที่มีคะแนนสูงสุดในด้านต่างๆ 6 ด้าน ดังนี้

1. คุณลักษณะของผู้นำด้านกายภาพ ผู้บริหารให้ความสำคัญต่อการเลือกเครื่องแต่งกายให้เหมาะสม
2. คุณลักษณะผู้นำด้านภูมิหลังส่วนบุคคล ผู้บริหารแสดงลักษณะของผู้มีครอบครัวที่เห็นความสำคัญและสนับสนุนให้ทุ่มเทกับการทำงานได้อย่างเต็มที่
3. คุณลักษณะของผู้นำด้านสติปัญญาและความสามารถ ผู้บริหารมีความสามารถให้คำปรึกษาแนะนำ สอนงานด้านการศึกษาอย่างเป็นกัลยาณมิตร
4. คุณลักษณะของผู้นำด้านบุคลิกภาพ ผู้บริหารมีความกล้าคิดกล้าพูด และกล้าทำในสิ่งที่เห็นว่าถูกต้องดีงาม
5. คุณลักษณะผู้นำด้านลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงาน ผู้บริหารเสียสละเวลาและประโยชน์ส่วนตนเพื่อผลสำเร็จขององค์กร
6. คุณลักษณะผู้นำด้านสังคม ผู้บริหารได้รับการไว้วางใจจากผู้ปกครองที่เข้าพบและปรึกษา เมื่อศึกษาในภาพรวมทุกด้าน เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย พบว่าผู้บริหารโรงเรียนทางเลือกมีคุณลักษณะผู้นำตามลำดับคือ คุณลักษณะผู้นำด้านภูมิหลังส่วนบุคคล ด้านสังคมด้านลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงาน ด้านบุคลิกภาพ ด้านสติปัญญา และความสามารถ และด้านกายภาพ สภาพการปฏิบัติงานด้านการบริหารโรงเรียนทางเลือกอยู่ในระดับมากที่สุดและมาก ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนทางเลือกได้แก่คุณลักษณะผู้นำด้านลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงานและด้านบุคลิกภาพ

อเนก หม้อทอง (2547, หน้า ง) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียน ระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีความต้องการคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียน อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงจากมากไปหาน้อย คือ ด้านคุณธรรม ด้านความรู้ความสามารถในการบริหาร ด้านบุคลิกภาพ ด้านส่วนตัวและครอบครัว และด้านมนุษยสัมพันธ์ ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนพบว่า ผู้สอนที่มีเพศและวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความต้องการคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียน ไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างประสบการณ์ที่แตกต่างกัน พบว่า มีความต้องการคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหาร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ธัญญาภรณ์ สมบูรณ์ (2548, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะของครูที่ดีตามความคิดเห็นของนักเรียนโรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษาเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนให้ความสำคัญเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดี ด้านคุณธรรมจริยธรรมมากที่สุด รองลงมาได้แก่ด้านวิชาชีพ และด้านบุคลิกภาพ ตามลำดับ ในด้านคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนให้ความสำคัญ เรื่องความรับผิดชอบต่อหน้าที่การสอน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และตั้งใจสอนนักเรียน ด้านวิชาชีพ นักเรียนให้ความสำคัญเรื่องมีความสามารถอธิบายบทเรียนให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย วางตนเป็นแบบอย่างที่ดี และนักเรียนสามารถสอบถามข้อสงสัยเกี่ยวกับการเรียนได้ตลอดเวลาและด้านบุคลิกภาพนักเรียนให้ความสำคัญเรื่องบุคลิกการแต่งกายดี สะอาด เรียบร้อย เหมาะสมกาลเทศะ ใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง และมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็น ระหว่างนักเรียนหญิงกับนักเรียนชาย เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดี พบว่า ด้านบุคลิกภาพ ด้านวิชาชีพครู และด้านคุณธรรมจริยธรรม ทั้งนักเรียนเพศหญิงและเพศชาย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนขนาดใหญ่กับขนาดกลางและขนาดเล็ก โดยรวมให้ความสำคัญไม่แตกต่างกัน และผลการสัมภาษณ์คุณลักษณะของครูที่ดีตามความคิดเห็นของผู้ปกครอง พบว่า คุณลักษณะของครูที่ดี มีศีลธรรม ความประพฤติดี และมีจรรยาบรรณของความเป็นครู

งานวิจัยต่างประเทศ

แมกนุสัน (Magnuson, 1971, PP.78-91) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาในสหรัฐอเมริกา โดยจำแนกตามคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ คุณลักษณะด้านส่วนตัวและคุณลักษณะด้านวิชาชีพ สรุปคุณลักษณะทั้งสองด้านได้ดังนี้

1. คุณลักษณะส่วนตัว มีดังนี้

1.1 ความยุติธรรมและมีวิจารณ์ญาณ

- 1.2 ความซื่อสัตย์และจงรักภักดี
- 1.3 ความรอบรู้อย่างกว้างขวาง
- 1.4 เป็นผู้ใช้สติไม่ใช่อารมณ์
- 1.5 ความจริงใจ
- 1.6 ความเป็นมิตร
- 1.7 อารมณ์ขัน
- 1.8 ใจกว้างและเปิดเผย
- 1.9 ความสามารถเสมอต้นเสมอปลาย
- 1.10 ความเมตตาปราณี
2. คุณลักษณะด้านวิชาชีพ มีดังนี้
 - 2.1 ความสามารถในการติดต่อประสานงานและเข้ากับผู้อื่นได้ดี
 - 2.2 ความรู้ความสามารถในวิชาการ
 - 2.3 ความสามารถในการมอบหมายงานให้ผู้อื่น
 - 2.4 ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
 - 2.5 ความสามารถในการตัดสินใจ
 - 2.6 ความสามารถในการยอมรับในการปฏิบัติงานของผู้อื่น
 - 2.7 ความสนใจในบุคคลอื่นๆ
 - 2.8 ความสามารถในการวางแผน
 - 2.9 ความสามารถรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น
 - 2.10 การรู้จักใช้อำนาจหน้าที่อย่างเหมาะสม

สมิท (Smith, 1974, pp.135-A) ได้ศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพและด้อยประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมของผู้บริหารที่ทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสามารถเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้

1. การสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้บริหารระดับสูงกับคณะกรรมการสถานศึกษา
2. การวางแผนและร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับคณะครูในสถานศึกษา
3. สร้างความเข้าใจและมีการติดต่อประสานงานระหว่างบ้านกับสถานศึกษา
4. กระตุ้นให้ครูมีพัฒนาทั้งด้านส่วนตัวและด้านวิชาชีพ
5. ทำให้เกิดความมั่นคงและความเชื่อมั่นในตนเอง
6. ความมีอุปการคุณ
7. ร่วมมือในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประสิทธิผลให้ความถูกต้องและยุติธรรมเท่าที่จะทำได้
8. พัฒนาตนเองในด้านวิชาการ
9. สร้างความสามัคคีและร่วมมือกับครูในสถานศึกษาของตนอย่างสร้างสรรค์

10. ปฏิบัติงานตามโครงการต่างๆเพื่อพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
11. ทำงานกับชุมชนด้วยสัมพันธ์ภาพอันดียิ่ง
12. เป็นผู้นำทางวิชาการ
13. แสดงความสามารถในการสอน และการบริหารสถานศึกษาให้ประจักษ์
14. ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีมีระเบียบวินัย
15. มีความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน

เฮสซอง, และวิกส์ (Hassong , & Weeks, 1987, pp.457-463) ได้ศึกษาคุณลักษณะครูในอุดมคติว่าควรจะมีลักษณะต่อไปนี้

มีความรอบรู้ มีอารมณ์ขัน มีความยืดหยุ่น มีวิถึญาณของความเป็นครู มีความซื่อสัตย์ มีความสามารถทำให้เข้าใจได้รวบรัดชัดเจน เป็นคนเปิดเผย มีความอดทน กระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถนำเอาความรู้ทางทฤษฎีไปใช้ในทางปฏิบัติได้ มีความเชื่อมั่นในตนเองมีความสามารถพิเศษในด้านศิลปะ และวิทยาการหลายๆด้าน และแต่งกายเรียบร้อยสะอาด สว่างผ่าเผย และมีสุขอนามัยส่วนตัว

แคลเดอร์อน (Calderon, 1989, pp.2512-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่สอนได้ดีเยี่ยมในทัศนะของนักเรียน เพื่อนครูและผู้บริหารโรงเรียนในเขตวิทยาลัยชุมชนลอสแอนเจลีส (Los Angeles Community Collage) การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างเลือกจากประชาชนในเขตวิทยาลัยชุมชนลอสแอนเจลีส เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่สำคัญของครู ที่ทำการสอนได้ดีเยี่ยม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียน ครูและผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นตรงกัน โดยเฉพาะในส่วนเกี่ยวกับคุณภาพหรือคุณลักษณะที่ดี 3 ลักษณะ คือ ลักษณะการสอนที่ดี ลักษณะเกี่ยวกับบุคลิกที่ดีและลักษณะที่เกี่ยวกับอาชีพครู ผลการวิจัยไม่พบความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นของทั้งสามกลุ่ม แต่กลับมีความคิดเห็นที่ตรงกันของประชากรทั้งสามกลุ่ม

ไวท์ (White, 1989, pp. 2537-A) ได้ศึกษาพื้นฐานและคุณลักษณะของครูที่มีความมุ่งมั่นในการสอน โดยศึกษาจากครูจำนวนร้อยละ 43 ของครูใหญ่จากร้อยละ 69 ของโรงเรียนที่มีโครงการและศึกษาจากครูที่มีจำนวนร้อยละ 44 ของครูจากร้อยละ 100 ของครูที่ร่วมโครงการ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับมาตรฐาน และคุณลักษณะของครูผู้สอน จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า คุณลักษณะที่เป็นมาตรฐานของครูมี 5 ลักษณะ คือ มีความมั่นใจสูง มีความรู้ดี มีประสบการณ์และมีทักษะความชำนาญ มีทัศนคติที่ดี และมีความยินดีในอาชีพทางการสอนการศึกษา นอกจากนั้นผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่ามาตรฐานต่างๆที่กำหนดในแบบสอบถามนี้มีความสำคัญต่อการเรียนการสอน ควรจะมีการเชิดชูเกียรติสำหรับครูดีเด่น และครูผู้สอน แบบสอบถามเสนอว่า ควรจะมีการอบรมครูก่อนสอน เพิ่มวัสดุอุปกรณ์การสอนให้เพียงพอเพิ่มการอบรมครูใหม่เพื่อเตรียมครู ไปสอนเด็กประถมและควรจะเป็นทักษะทางภาษาด้วย

วีเวอร์ (Weaver, 1997, pp.90-A) ได้ศึกษาเจตคติของครูที่มีต่อกฎหมายการปฏิรูปการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน อายุ 5-8 ปี ของรัฐเคนตักกี และเพื่อศึกษาการนำกฎหมายไปใช้จริงในโรงเรียน โดยกฎหมายให้ระบบการจัดการศึกษาแก่เด็ก อายุ 5-8 ปี โดยไม่มีการแบ่งชั้นเรียน และกำหนดคุณลักษณะที่ต้องปฏิรูปไว้ 7 ประการ คือ (1) การจัดกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาของผู้เรียน (2) การจัดกลุ่มที่เน้นความหลากหลาย (3) การจัดกิจกรรมที่เน้นความก้าวหน้าของนักเรียน (4) การประเมินตามสภาพเป็นจริง (5) การรายงานผลการเรียนเชิงคุณภาพ (6) การทำงานร่วมกันของบุคลากร (7) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง โดยสอบถามครูประถมศึกษา 471 คน

ผลการศึกษาพบว่า ครูที่มีเจตคติเห็นด้วยอย่างยิ่ง เรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย 5 ประการ คือ การจัดกิจกรรมที่เน้นพัฒนาการของผู้เรียน การทำงานร่วมกันของบุคลากร การประเมินตามสภาพที่เป็นจริง และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และอีก 2 ด้านที่เหลือ มีเจตคติเห็นด้วย คือ การจัดกลุ่มที่เน้นความหลากหลาย และการรายงานผลการเรียนเชิงคุณภาพ นอกจากนี้ครูมีการนำคุณลักษณะการปฏิรูปไปใช้มากที่สุด เพราะปฏิบัติได้ง่าย คือ การจัดกิจกรรมที่เน้นพัฒนาการของผู้เรียน และการประเมินตามสภาพที่เป็นจริง ส่วนคุณลักษณะการปฏิรูปที่ปฏิบัติได้ยาก คือ กิจกรรมในกลุ่มที่เน้นความหลากหลาย

ผลจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การศึกษาคุณลักษณะของครู จะมีความเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านวิชาการ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านบุคลิกภาพของครู ด้านคุณธรรม จริยธรรม และด้านมนุษยสัมพันธ์ ในแต่ละคุณลักษณะจะพบความแตกต่างกันตามตัวแปรที่ผู้วิจัยกำหนด แม้งานวิจัยของต่างประเทศ ก็ให้ความสนใจเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูเช่นกัน เพราะถือว่าครูเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาเยาวชนอันมีผลต่อเนื่องถึงการพัฒนาประเทศซึ่งครูควรเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักเรียน ครูต้องมีบุคลิกภาพที่ดี มีความกระตือรือร้น มีความมั่นใจในตนเองมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพของตนเอง และมีลักษณะของความเป็นครู